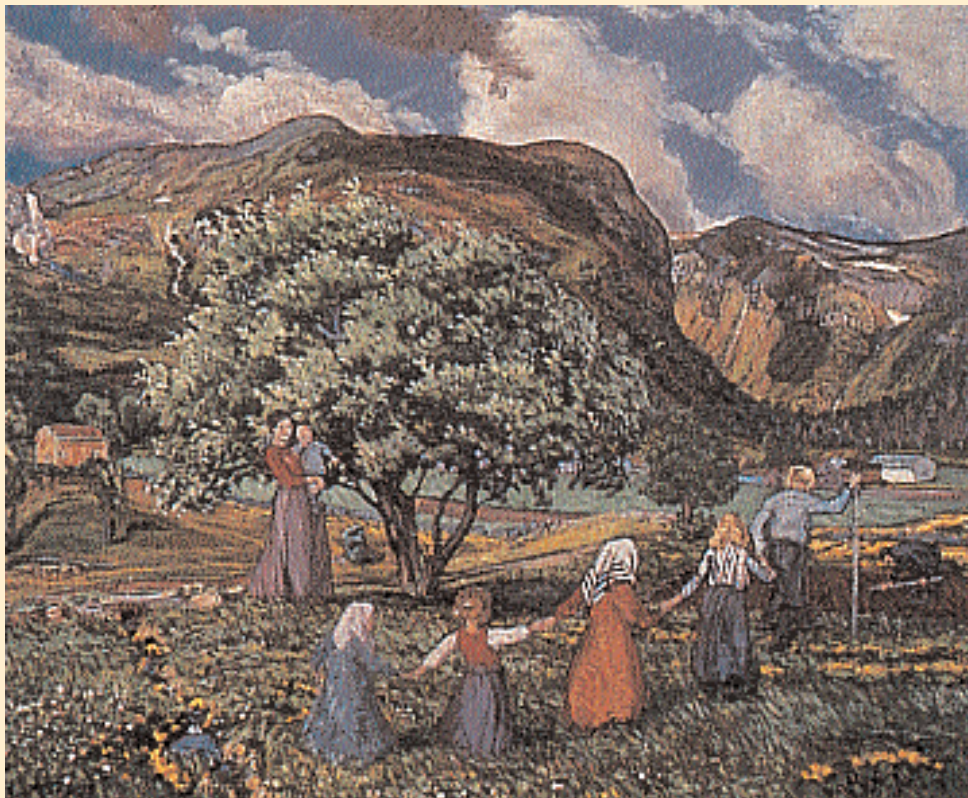

VUOĐĐOSKUVLLA
JOATKKAOAHPAHUSA
RÁVISOLBMUIDOAHPAHUSA

OAHPPOPLÁNAT

OPPALAŠ OASSI

GONAGASLAŠ GIRKO-, OAHPAHUS-
JA DUTKANDEPARTEMENTA

ÁLGU 5

DÁRKKUHUSA OZADEADDJI OLMMOŠ 7

- Risttalaš ja humanisttalaš árvvut
- Kultuvraárbi ja identitehta

HUTKKÁLAŠ OLMMOŠ 11

- Hutkannávccat
- Golbma árbevieru
- Kritihkalaš dáidu ja árvvoštallan
- Dieđalaš bargovuohki ja aktiivvalaš oahppi

BARGI OLMMOŠ 16

- Teknologija ja kultuvra
- Oahppan ja bargu
- Oahpaheapmi ja iežas oahppan
- Oahppásis apmasii
- Heivehuvvon oahpahus
- Buohkaid mánggabealat ovdáneapmi
- Oahpaheddjiid ja bagadeddjiid rolla
- Ovdanbuktinnávccat ja aktiivvalaš oahppan
- Oahppan lea ovttasbargu

OPPALAČČAT OAHPPAN OLMMOŠ 25

- Konkrehta máhttu ja ollislaš čujuhusrámmat
- Oktasaš ipmárdus spesiáliserejuvvon servodagas
- Riikkaidgaskasažžan dahkan ja árbevirolaš máhttu

OVTTASBARGI OLMMOŠ 30

- Ovttašuvvon nuoraidkultuvra
- Geatnegasvuodát ja ovddasvástádus
- Eallinoahppa mii bohtá skuvlla ja oahpahusa ovttašuvvon
- Viiddis oahppobiras: Ohppiid kultuvra, váhnemiid searvan ja lagas servodat

BIRASDIHTOMIELALAŠ OLMMOŠ 35

- Luonddufága, ekologija ja etihka
- Olbmo, birrasa ja beroštumiid vuostelasvuodát
- Ráhkisvuohka lundui

INTEGREREJUVVON OLMMOŠ 39

Ulbmilat dán oktavuodas leat:

- a) juoga man guvlui bargá*
- b) juoga maid galgá diehtit leaš dal lahkoneame vai ii.*

Oahpahusa ulbmil lea ráhkkanahhtit mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid eallima doaimmaide vai sii searválaga earáiguin máhttet hálldašit hástalusaid. Juohke oahppi galgá oažžut máhtolašvuođa alddis ja iežas eallimis váldit vára, ja seammás maid nagodit ja dáhttut earáid veahkehit.*

Oahpahus galgá gealbudit produktiivvalaš bargui otná bargoeallimis ja galgá addit dakkár vuođu ahte mannel sáhtta mannat dakkár bargguide mat eai dál oba gávdnoge. Dat galgá ovddidit daid návccaid maid guhtege dárbbasa erenoamáš bargodoaimmain, ja addit oppalaš gelbbolašvuođa ja vuođu sáhttit mannel eallimis nuppástuhtit bargogelbbolašvuođa. Oahpain galgá beassat sihke dálá bargodillái ja servodatdoaimmaide, ja galgá máhttit hálldašit molsašuddi birrasiid ja hálldašit amas boahteáiggi. Oahppa galgá nappo addit guottuid ja máhtuid agibeivái, ja addit vuođu ođđa gálggaide maid guhtege dárbbasa go servodat jođánit rievda. Nuorat galget oahppat ovddos geahččat ja hárbhallat návcca jierpmálaččat válljet. Sii fertejit hárbjaniid atnit ovddasvástádusa ja ehtalaš dihtomielašvuođain máhttit árvvoštallat mo sin dagut váikkuhit earáide.

Oahpahusdoaimmahat ferte huksejuvvot nu ahte rávisolbmot ožžot seamma vejolašvuođaid go dálá nuorat. Vuođđooahppa ii leat šat dán áigge doarvái eallinagi barggu doaimmaheapmái. Nuppástuhtin ja dakko bokte dieđuid ođasmahttin šaddá bissovaš dilli olbmo eallimis. Máhtuid maid rávisolbmot leat vuođđooahppas ožžon, ferte dikšut ja ođasmahttit. Oahpahusdoaimmahat ferte leat rabas, vai buot virggiin álo lea vejolaš boahhtit ruovttoluotta oahpa oažžut, almmá stuorit formálalaš cakkiiid haga. Servodaga ovddasvástádus lea bearráigeahččat ahte vejolašvuođain eai ovdán erohusat nu ahte oahpa oažžuma ovttadássásaš riekti duohtan dahkko.

Oahpahus galgá arvvosmahttit olbmo árrjalašvuhtii ja lagas ovttasdoibmii, vai joksat oktasaš ulbmiliid. Ohppiide galgá oahpahit dábiid mat álkidahttet sidjiide ovttas joksat mihttomeriid. Oahpahus galgá ovddidit demokratiija, našuvnnalaš identitehta ja riikkaidgaskasaš dihtomielašvuođa. Galgá ovddidit gullelašvuođa eará álbmogiidda ja olbmuid oktasaš eallinbirrasii, vai min riika šaddá máilmmiservodaga ovddideaddji miellahttun.

Servodaga ovddasvástádus lea bearráigeahččat ahte ovttadássásaš riekti váldit oahpa dahkko duohtan.

Oahpahus galgá movttiidahttit ohppiid hutkáivuhtii ja oahpahit sin illudit earáid bohtosiid dihte. Gova ja hámi, šuoŋa ja sáni bokte galget oahppit movttáskit miellagovahallamii ja dáiddalaš vásáhusaide.

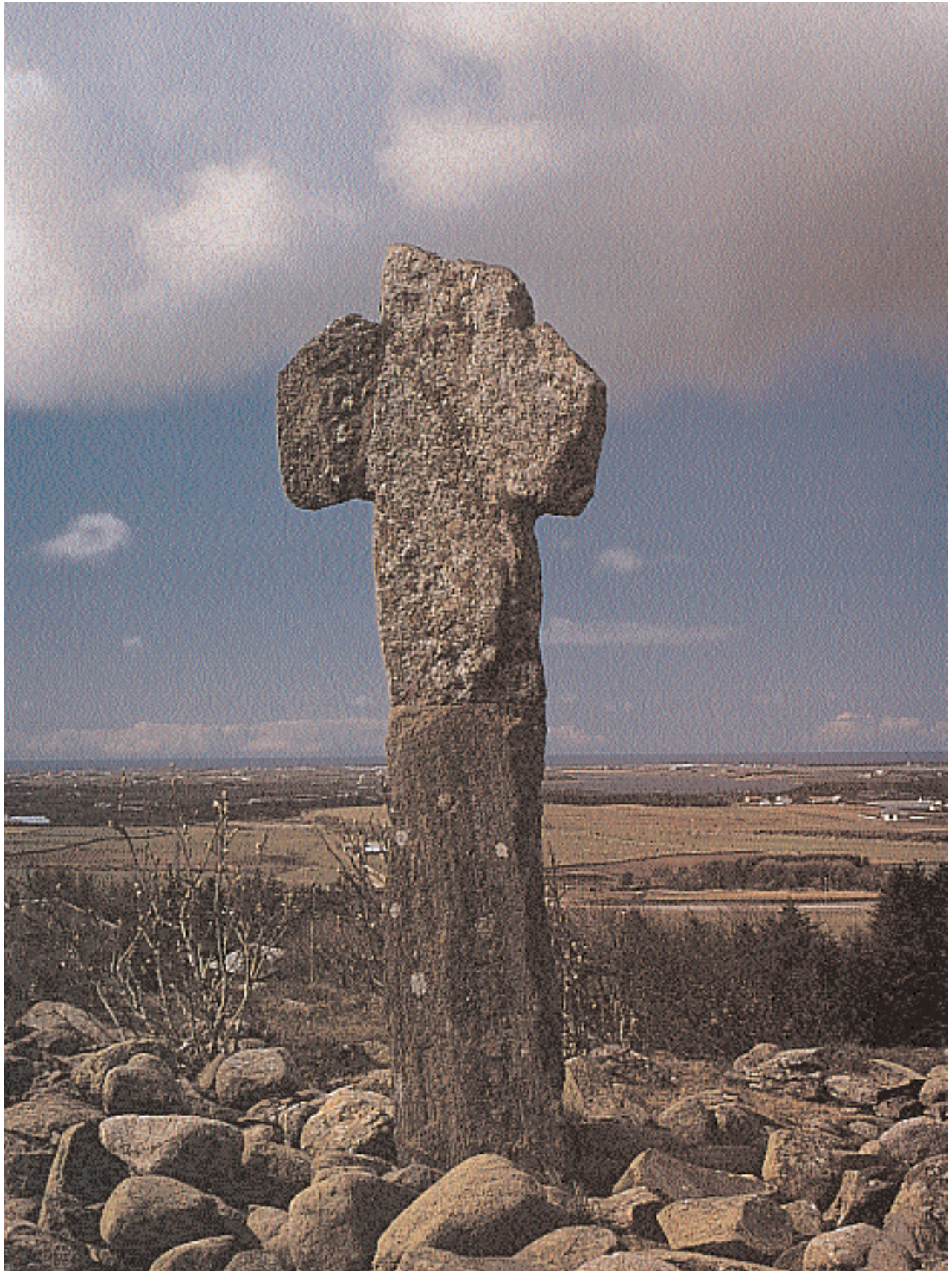
Bajásgeassima vuođđun leat ohppiid mánggalálan eavttut, sosiálalaš duogáš ja báikkálaš gullelašvuohta. Oahpa galgá heivehit juohke oktii. Eanet ovttadássásaš bohtosiid olaha dan erenoamáš barggu bokte mii iešguđege oahppi ektui dahkko. Máhtuid viidodat bohciida ohppiid mánggalálan beroštumiid ja attáldagaid doarjuma bokte. Juohke oahppi iešvuohta addá sosiálalaš girjái vuođa – ovttameare oassálastingálga riggu-dahtta servodaga.

Oanehaččat daddjon, oahpahusa ulbmilat leat nannet mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid dovddahan-, vásihan-, ipmirdan-, ovddidan- ja oassálastingálggaid.

Jus oahpahus galgá dáid ulbmiliid ovddidit, de dat gáibida árvvu, olmmošoainnu ja bajásgeassindoaimmaid lagabui čielggadeami.

Oahpahusa ulbmil lea viiddidit mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid gálggaid dovddahit ja vásihit, ipmirdit, ovddidit ja searvat.

* Dán čállošis fátmasta doaba oahppi maddái dan oasi joatkkaoahpahas mii čađahuvvo fitnodagas.

Dárkkhusa ozadeaddji olmmoš

Bajásgeassin galgá váldit vuođu risttalaš ja humanisttalaš árvvuin, ja dasto doalvut viidáseappot ja viiddidit kultuvraárbbi nu ahte dat addá perspektiivva ja čujuha geainnu boahteáigái.

Olbmo dásseárvo- ja gudnioaidnu lea vuođđun dasa mo álo sáhtá ovddidit ja viiddidit oskun-, jurddašan-, hupman- ja doaibmanfriddjavuođa beroškeahhtá soh-kabeliin, doaibmannávccain, čearddain, oskkuin, riikkain dahje virggiin. Dát vuođđojurdda lea servodaga rievdateami bissovaš gáldun buoridit olbmuid dilli.

Risttalaš ja humanisttalaš árvvut

Risttalaš ja humanisttalaš árvvut sihke gáibidit ja ovddidit gierdilvuođa ja čáhkkejit saji eará kultuvraide ja vieruide. Dát bealuštit ahte demokrátalaš rievttistáhta lea vuođđun dássálaš politihkalaš searvamii ja digaštallamii. Maiddá deattuhuvvo olbmuid gaskasaš ráhkisvuohta, gulahallan ja doaivva, vejolašvuohta ovdáneapmái, kritihka, jierpmálašvuođa ja dutkama bokte, ja ahte olmmoš rupmašiinnis, dárbbuidisguin ja dovdduidisguin lea oassin luonddus.

Risttalaš osku ja árbevierut leat cieggan min historjái – árbin mii min ovttastahtá álbmogin beroškeahhtá oskusurggiin. Osku báidná álbmoga eallinnorpmaid, máilmmi govahallama, giela ja dáidaga. Risttalaš osku čatná min oktii eará čearddaiguin vahkuravkasa ja jagi allabasiid bokte, muhto eallá maid min riikka našuvnalaš erenoamášvuođain: doahpágiin ja dovddastusain, huksenmálliin ja musihkas, servvoštallanmálliin ja identitehtas.

Min risttalaš ja humanisttalaš árbevieruid vuođđun leat dásseárvu, olmmošvuoigatvuođat ja jierpmi geavaheapmi. Sosiálalaš ovdáneapmi vurdojuvvo jierpmálaš jurddašeamis ja bajásčuvgehusas, olbmo gálggain hábmet, vásihit ja gaskkustit.

Oppalohkáii addá dát ovttastuvvon árbevieru midjiide nohkameahhtun árvvuide sihke eallinmeanuide ja servodateallimii. Dat ovddida barggu, mii lea ávkkálaš buohkaide ja ovddida maid duddjojeaddji, vuoigatlaš ja vuogas daguid.

Seammás fertejit nuorat oahppat ahte áiggiid mielde leat dábit ja vierut rievdan, ja ahte iešguđetge servodagain leat iešguđetlágan eallinnjuolggadusat. Nuorat

Bajásgeassin galgá vuođđuduvvot risttalaš ja olmmošlaš árvvuide, ja doalvut viidáseappot ja viiddidit kultuvraárvvu.

Bajásšattadettiin galgá olmmoš oazžut dan ipmárdusa ahte buot olbmot leat ovtadássásaččat ja ahte olmmošárvu lea rihkkomeahhtun. Dáinna lágiin olbmuid sierranasvuohta lunddolaččat áhpásmahttojuvvo: juohkehaš ovdána iežas vugiin ja juohkehačča iešvuohta riggudahtá servodaga ja dahká dan mánggabelálažžan.

fertejit ipmirdit ahte morála oaidnu sáhtá bohccidahttit vuostelasvuođaid, muhto ahte dat maiddá nupástuvvet, nu ahte jurddašeami, kritihka ja dialoga bokte vuođđuduvvojit ođdamálet servodatdilit ja olbmuid gaskasaš oktavuođat.

Bajásšattadettiin galgá olmmoš oazžut dan ipmárdusa ahte buot olbmot leat ovtadássásaččat ja ahte olmmošárvu lea rihkkomeahhtun. Dáinna lágiin olbmuid sierranasvuohta lunddolaččat áhpásmahttojuvvo: juohkehaš ovdána iežas vugiin ja juohkehačča iešvuohta riggudahtá servodaga ja dahká dan mánggabelálažžan.

Bajásgeassin galgá ovddidit dásseárvvu soh-kabeliid gaska ja solidaritehta dovddu fuolakeahhtá joavkkuin

ja rájiin. Dat galgá fuomášahttit máhtu hutkkálaš ja nuppástuhtti árjan, sihke persovnnalaš ovdáneamis ja olbmuidgaskasaš ovtastallamiin.

Mánát ja nuorat galget sihke ipmirdit morálalaš gáibádušaid ja diktit daid leat meannudeami njuolggadussan. Servodagas gustojeaddji norpmat – bargoetihas, bargomorálas ja gávppašánvieruin – váikkuhit loahpalaččat servodaga kvalitehtii: čoavdá go barguid fága máhtolašvuodain earáide ávkin, organisere

Bajásgeassin galgá ovddidit dásseárvvu sohkašvuođa gaska ja solidaritehta dovdu fuolakeahtá joavkkuin ja rájiin. Dat galgá fuomášahttit máhtu hutkkálaš ja nuppástuhtti árjan, sihke persovnnalaš ovdáneamis ja olbmuidgaskasaš ovtastallamiin.

Bajásgeassimis galgá olbmo atnit morálalaš olmmožin, geas lea ovddasvástáduš iežas daguin ja válljemiin ja gii duostá ohcat duohtavuoda ja dahkat dan mii lea riehta.

go barggu dainna lágiin ahte eastada vahágiid ja buori- da go dearvvašvuoda, doallá go teknologijja deaivása, lea go buktagiin dássi ja leat go soahpamušat rahpasat ja rehálaččat. Min buresbirgenservodat lea vuodđuduv- von morálalaš soahpamuššii: vuosttažettiin dakko bok- te ahte buohkat galget searválaga leat mielde doarjagi- id addimis mat dárbbuid mielde leat midjiide veahkkin ja doarjjan, ja nuppebealis earáid ovddidit návccaidea- set mielde ja doarjut sin go sii dárbbášit doarjaga.

Bajásgeassimis galgá olbmo atnit morálalaš olm- možin, geas lea ovddasvástáduš iežas daguin ja vállje- miin ja gii duostá ohcat duohtavuoda ja bargat dan mii lea riehta. Muhto olmmoš sáhtá maid dahkat bahás daguid: oamedovddus vuostá, norpmaid ja dieđuid vuostá, alccesis ja earáide vahágin.

Bajásgeassimis ferte nappo čilget servodaga ovdago- vaid ja árvvuid, ja duohtan dahkat daid vai šaddat eal- li vuoičmin olbmuid beaivválaš eallimis. Dat ferte addit eallimovtta ja oahpahit duođalašvuhtii, mii sáhtá olbmo veahkehit váttisvuodain, roasuin ja vuostelasvuodain maid eallimis deaivá.

Bajásgeassimis galgá maid oahpahuvvot buorredáht- lašvuohhta ja ándagassii addojupmi go olmmoš mead- dá ja boastut dahká.

Oahpahus ferte nappo čilget ja vuodustit ehtalaš vuodđojurdagiid ja njuolggadusaid. Dáid sáhtá čielg- gasin dahkat go Biibbalis váldá vuodu, muhto maid- dáid ovdamearkkaiguin eará oskosurggiin, historjjás, muitalusain ja biografijain, veardádušain, diiddain ja fábeliin.

Oahppit galget beassat válljet ja buohtastahttit iežaset válljemiid skuvlla ja servodaga norpmai- guin. Skuvlla bargit galget leat buorren ovdagovvan. Ruovttu bajásgeassin, skuvlla oahpahus ja lagas ser- vodat berrejit lahkálaga ovttas bargat.

Oahppa galgá addit dieđuid eará kultuvrraid birra ja buorrin geavahit dan riggodaga maid unnitlogučearddat ja norgalaččat, geain lea eará kultuvrralaš duogáš, addet.

Oahpahus galgá bisuhit ja nannet ohppiid dovddiideami našuvnnalaš ja báikkálaš árbevieruide – ruovttuguovllu historjái ja min erenoamášvuodaide mat leat riggodahkan máilmmi kultuvrralaš girjáivuhtii.

Kultuvraárbi ja identitehta

Juohke olbmo identitehta ovdána go olmmoš dohkke- ha árbejuvvon meannudanvugiid, norpmaid ja gula- hallanvugiid. Oahpahus galgá dasto bisuhit ja nannet ohppiid dovddiideami našuvnnalaš ja báikkálaš árbevieruide – ruovttuguovllu historjái ja erenoamášvuodaide mat leat riggodahkan máilmmi kultuvrralaš girjáivuodas. Sámegealla ja kultuvra leat oasis dán oktasaš árbbis ja Norggas ja Davviriikkain lea erenoamáš ovddasvástáduš sámegealla ja kultuvrra suodjalit. Dát árbi galgá viidáset ovdánahttojuvot skuvllain gos leat sámi oahppit, vai dat nanne sámi identitehta ja min oktasaš máhtu sámi kultuvrra birra.

Seammás lohkat kultuvrahistorjjás ahte oktavuohhta eará ja iešguđetlágan eallinvugiiguin dahká vuor- de- meahhtun ovtastusaid vejolažžan ja ahte oainnut deaivvadit. Iešguđet kultuvrraid ja árbevieruid deaiv- vadeamit miellidibuktet ođđa oainnuid ja addet vuodu kritihkalaš árvvoštallamii.

Skuvllii leat dál bohtán eatnat oahppit geat min riik- kas šaddet unnitlohkun sihke gielalaččat ja kultuvrra- laččat. Oahpahus galgá addit dieđuid eará kultuvrraid

Bajásgeassin galgá eastadit ovdagáttuid ja vealaheami, ja ovddidit dássálas doahttaleami ja gierdilvuoda iešguđet joavkkuid gaskkas, main leat iešguđetlágan eallinvuogit.

birra ja ávkin geavahit daid vejolašvuodaid riggudahtimii maid unnitlogučearddat ja norgalaččat, geain lea eará kultuvraduogáš, addet. Diehtu eará álbmogiid birra addá iežamet ja earáid árvvuide geahččaladdanvejolašvuoda. Bajásgeassin galgá eastadit ovdagáttuid ja vealaheami ja ovddidit dássálas doahttaleami ja gierdilvuoda iešguđet joavkkuid gaskkas, main leat iešguđetlágan eallinvuogit.

Oahpahusas galgá maid hárjehit ovttasbargui earáiguin ja olbmuid ja joavkkuid gaskka main lea

iešguđetlágan duogáš. Muhto dás galgá maid boahit ovdan makkár vuostelasvuodát sáhttet bohciidit go iešguđetlágan kultuvrrat deaivvadit. Vuoiŋgalaš friddjavuohta ii mearkkaš dušše gierdilvuoda eará oainnuide, muhto olmmoš galgá maiddái duostat iežas persovnnalaš oainnu buktit ovdan, dovdat oadjebasvuoda okto birget ja nanusvuoda oaiviliiddis mielde jurddašit ja dahkat. Gierdilvuoha ii mearkkaš dan ahte olbmos eai leat oaivilat ja ahte son lea fuollameahtun. Bajásgeassimis galgá ovddidit ja nanosmahttit olbmo beroštit iežas ja earáid vuoigatvuodain ja vuostálastit veahkaválddi.

Olu olbmot leat doaimmashehttejuvvon birraseaset ektui. Bajásgeassimis galgá oahpahit ja ovddidit dásseárvvu ja solidaritehta singuin geain eai leat seamma eavttut go eanetlogus. Juohkehaš ferte oažžut ipmárdusa ahte buohkaid sáhttá dávda dahje lihkuhivuoha deaivat, vártnuhivuoha dahje geahččalus, vuolláneapmi dahje moraš, mat sáhttet vaikko gean dagahit earáid ovddasmorraša háldui.

Bajásgeassin galgá ovddidit persovnnalaš nanusvuoda čuočuhit iežas ja earáid rivttiid, ja badjelduolbmamiid vuostálastit.

Bajásgeassimis galgá oahpahit ja ovddidit dásseárvvu ja solidaritehta singuin geain eai leat seamma eavttut go eanetlogus.

Hutkkálaš olmmoš

Olbmo iešvuohta lea dat ahte olmmoš sáhtá sihke ipmirdit maid ovddit buolvvat leat jurddašan ja dovdan, geavahit dan maid sii leat dahkan ja hábmen – ja seammás rasttidit daid rájiid mat ovdalaš áiggiid ledje, ođđa áiggi fuomášumiid ja hutkamiid bokte.

Bajásgeassin galgá sihke oahpahit oskkáldasavuođa árbevieruide ja movttiidahttit ođđa bálgáid vázzit. Dalle dat ferte addit geavatlaš gálgga ja dieđu – hárjehit sihke gieđa ja vuoigga.

Bajásgeassin galgá addit ohppiide eallinmovtta, vuoimmi, miela ja dáhtu geavahit ja ovddidit dan maid ohppet. Mánát álggahit dego guhkes máidnasa mii lihkuin ja divššuin sáhtá bistit oba eallinagi. Skuvla ferte oahpahit sin ođđa áššiid deaivat duostilvuođain, muhto apmasa vuostáiváldit vuordámuš-aiguin ja ángirvuođain. Dat ferte addit miela bargagoahit ja joatkit barguin. Skuvla ferte maid bargat mánáid dáhtuin ovdánit, ja ovddidit sin árjja vuoitit iežaset vuostemiela ja vuostehágu badjel.

Hutkannávccat

Oahpahusa váldoulbmil lea ovdáneapmi. Oahpahas galgá deaivvadit mánáiguin, nuoraiguin ja rávisolbmuiguin sin iežaset eavttuid vuodul ja seammás addit sidjiide dan muddui oahpa ahte rabas- ja duostilvuođain hálidit juodá ođđasa oahppat ja geahččaladdat návccaideaset.

Mánáid diehtoángerivohta lea lunddolaš vuoibmi. Sii leat dievva oahppanmovttain, muhto maiddá diehtemeahtunvuođain ja eahpesihkarvuođain. Olu ohppet sii áddestaladettiin boarrásat mánáid ja rávisolbmuid; ja dáinna lágiin sii šaddet sosiálalažžan. Mánát ovddidit sihke hutkkálaš návccaideaset ja hupman-, čállin-, dahkan- ja dovdannávccaideaset go besset leat rávisolbmuid searvvis ja oahppat sin gálggain.

Máilbmi lea ođas ja dan dihte ii leat diehttelas mánáide ja nuoraide. Sii sáhttet boalbasaddat ja jearahallat áššiid mat rávisolbmuide leat diehttelasat, ja sis leat rikkis miellagovahallannávccat. Duohtavuohta ii báljo ráddje sin jurdagiid. Mánáid diehtoángerivohta lea ovdagovvan buohkaide geat áigot ovdánit ja oahppat, ja oassin mánáid kultuvrras mas lea sierra árvu

ja man skuvla ferte suodjalit ja geavahit oahpahas – vuosttažettiin danne go mánát oallemuddui ohppet guhtetguimmiineaset.

Geas leat hutkannávccat, sáhtá ođđa bargovugiiguin geahččalit čoavdit geavatlaš váttisvuođaid, gávnahit ođđa oktavuođaid jurddašeami ja dutkama bokte, ovddidit ođđa ipmárdus- ja ovttasbargonorpmaid, dahje fuobmát ođđa estehtalaš ovdanbuktimiid. Hutkáivuoha boahhtá ovdan sihke buoret mašinnaid, veahkkeneavvuid ja bargovugiid bokte, bargo- ja dutkanbohtosiin, árvoštallan- ja vihkkedallannjuolggadusain, huksemis, málendáidagis, musihkas, lihka-deamis ja sániin.

Oahpahas ferte dalle čájehit mo fihtolašvuohta ja hutkkálašvuohta čađat leat rievddadan olbmuid eallindili ja eallima sisdoalu, ja čájehit makkár historjjálaš eavttut leat duogášin dasa. Dološ áigái gulli stuorát ja smávit fuomášumit geatnegahttet olbmuid árvvus atnit máttuid daguid. Seammás dát maid čájehit ahte boahhteáiggis leat vejolašvuođat, ja ahte dálá nuorat sáhttet hábmet boahhteáiggiset iežaset barguin ja

Bajásgeassin galgá ohppiid movttiidahttit eallimii, jálosmahttit sin dasa ja nannet sin dáhtu geavahit ja ovddidit dan maid sii ohppet.

Oahpahas galgá váldit vuostá mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid sin eavttuid vuodul ja seammás láidestit sin oahppat ođđa áššiid rabasvuođain ja geahččalettiineaset návccaideaset.

Oahpahusa galgá lágídit nu ahte oahppit ja fágaoahppit ieža sáhttet searvat árbejuvvon daguid viidáset ovddideapmái ja ođđa máhtuid ohcamii.

miellagovahallamiiguin. Kultuvraárbi ii leat aivve dološ áigi, muhto hutkan- ja hábmenproseassa, mas maiddá skuvla lea deatalaš oasseváldi.

Hutkáivuohta eaktuda oahppama: ahte olmmoš dovdá osiid maid sáhtta ođđasit oktiiheivehit, máhtta ja geavaha teknihkaid duohtan dahkat ja dan maid jurddaša. Duohta dieđuin sáhtta movttiidahttit ja arvvosmahttit sihke niegu, miellagovahallama ja stoahkama – ja gálgga fuomášit iešguđet áššiid oktasaš beliid.

Golbma árbevieru

Oahpahusa ferte hukset ja čujuhit ovddeš áiggi barguide, nu mo dat leat cieggan fihtolašvuhtii, ohcan- ja vásihanárbevieruide. Jus dovdá dán golbma árbevieru, de dat čájeha ahte juohke buolva sáhtta buktit ođđa jurdagiid ovddit buolvvaid vásáhusaide, ahte cieggan vugiid sáhtta nuppástuhttit ja máhtu ođđa vugiid mielde atnit ja ahte sii guđet dál leat šaddame bajás,

sáhttet hutkáivuođain veahkehit manisbohttiideaset. Oahpahusa galgá lágídit nu ahte oahppit ja fágaoahppit ieža sáhttet searvat árbejuvvon daguid viidáset ovddideapmái ja ođđa máhtuid ohcamii.

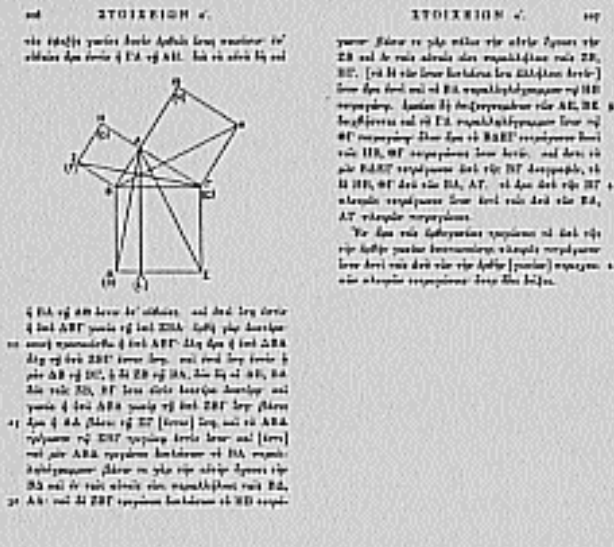
Vuosttaš árbevierru lea čadnon *geavatlaš doibmii ja oahppamii vásáhusa bokte*. Olu dain mat leat oassin olbmo buresbirgejumis, eai leat ilbman fáhkkestaga, muhto leat baicca bohtosat guhkit áiggi ovdáneamis; buotlágan veahkkeneavvut, reaiddut ja bargovuogit – čállinmašiinnas goarrunmašiidnii, diimmus uvdnii, huksenmálles bargoteknihkkii. Servodaga ovdáneapmi ii leat čadnon dušše soames čehpiide, muhto baicca dasa maid dábálaš árgabeaivválaš olbmot guhkit áiggi leat bargan. Go čađat leat deaividan seamma váttisvuodaid, de leat sii veaháziid mielde vuogáiduvan reaidduid ja ávdnasiid geavahit. Olmmoš lea dásidit buoridan teknologijja, bargoneavvuid ja mašiidnaid vai buorebut sáhtta barguid doaimmahit.

Oahpahas galgá oahpahit mo eallineavttut čađat lea ovdánan buolvvaid geahččaladdamiid ja meattáhusaid, ozademiid ja geahččaladdamiid bokte árgabeaieallimis. Dát guoská maid sosiálalaš hutkáivuođaide: konstitušuvnnalaš stivrenvugiide, oktasaš ášahusaide nugo ovdamearka dihte fágaserviide dahje birasgáhttenláhkii. Diehtu dán kultuvraárbbi ja historjjá oasis addá oadjebasvuoda árbevieruid hárrái ja ahte lea válmmas rievdadisgoahtit.

Eanas doaimmain ja maiddá oahpahas lea dákkár oahppu muhtin muddui šaddan jávohis máhttun, mii lea gieđain ja oahpahuvo geavaheami bokte. Deatalaš lea fuomášahttit ja bidjat sániid ohppui ja dieđuide, amas jávohis máhttu šaddat ággan heajos barggu dahkamii, muhto baicca mielddisbukta jurdagiid ja digaštallama.

Nubbi árbevierru deaivvada ohppiiguin skuvlafágaid bokte gos *teorehtalaš ovdáneami* bokte leat ožžon ođđa dieđuid mat leat geahččaluvvon logihkas ja vásáhusas, duohtadieđus ja dutkamis. Dán gávdná giella- ja servodatfágain, matematihkas ja luondufágas.

Oahpahas galgá oahpahit mo eallidit čađat leat ovdánan buolvvaid geahččalemiid ja meattáhusaid, ozademiid ja geahččaladdamiid bokte árgabeaieallimis.

Dán árbevieru oahpahussii gullá hárbjehallat jurddašit – muitalit ja govahallat, iskat govahallamiid doahpágiid, árvvoštallat ja de mearridit guorahallama, dárkuma ja geahččalemiid vuođu. Dát soahpá bures áššiid čielgasit ovdanbuktinhárbjehallamii – ákkastallamii, guorahallamii ja duođašteapmái.

Goalmádin lea min *kultuvrralaš árbevierru*, mii lea čadnon olbmo rumaš- ja miellaovdanbuktimii, valáštallamii, dáidagii ja duodjái, gillii ja girjjálašvuhtii, teáhterii, lávlumii, musihkkii ja dánsumii. Dás gávnnadit vásihangálggat ja ovdanbuktinnávccat.

Oahppit galget movttiidahttojuvvot oaidnit dáidaga čábbodaga maiddá go guorahallet ja geavahit iežaset hutkkálaš návccaid. Buohkat galget oažžut vejolašvuođa vásihit sihke garra rahčama ja ilu mii bohciida go dovduide addá hámi; jurdagiidda sániid ja go rupmašiin šaddá rahčat. Dien bokte fuomáša olmmoš iežas attáldagaid, go hirpmástumiin fuomáša maid son hálddaša. Dáidaga ja valáštallama máhtolašvuođahárbjehallamat oahpahit stivrra dohkkehít, iežas atnit árvvus ja earáid bargguid árvvus atnit. Sihke stoahkama ja barggu, illudeami ja duođalašvuođa bokte sáhtá ovdidit máhtolašvuođa dovdat dovduid ja daid ovdanbuktit.

Seammás friddja miellagovahallan ja fantasiija, imaštallan ja dikten rahpet vejolašvuođaid hábmet

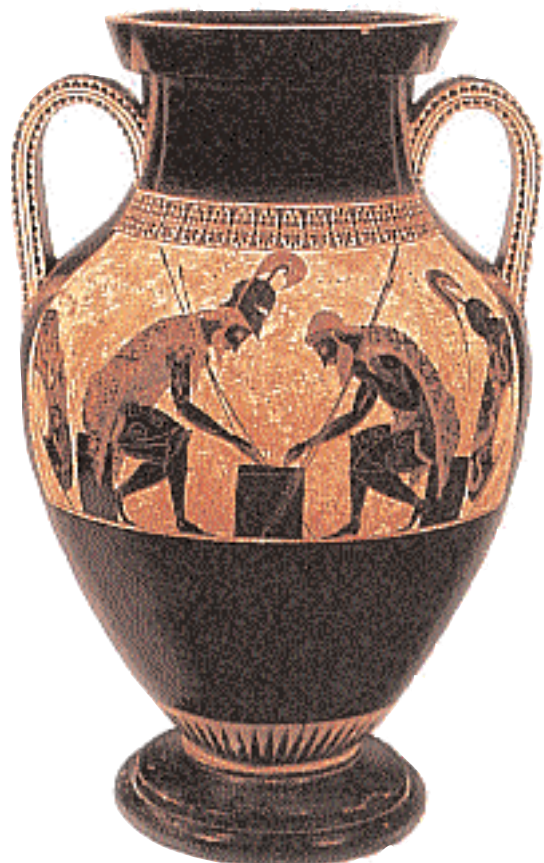
Oahpahussii gullá hárbjehallat jurddašit – govahallat, iskat govahallamiid doahpágiid, árvvoštallat ja de mearridit guorahallama, dárkuma ja geahččalemiid vuođu. Dát soahpá bures áššiid čielgasit ovdanbuktinhárbjehallamii – ákkastallamii, guorahallamii ja duođašteapmái.

Oahppit galget movttiidahttojuvvot oaidnit dáidaga čábbodaga maiddá go guorahallet ja geavahit iežaset hutkkálaš návccaid.

ealli, máinnasmáilmmiid «nuortalis beaivváža ja oarjelis mánu» – ja dáinna dahkkojuvvo duohtavuođa máilbmi girjábun ja hirpmustahttin buohkaide. Lassin dasa: Dáidaga vásihettiinis sáhtá olmmoš gohccát cieggan ipmárdusain, hástaluvvot ođđasis jurddašit ja vásihit dakkáriid mat ožžot su dárkilit guorahallat dábálaš ipmárdusaid ja vaikko hilgut ovdalaš vugiid.

Kritihkalaš dáidu ja árvvoštallan

Juohke dáfus gáibiduvvo kritihkalaš ipmárdus, mii maid ovdána dáid árbevieruid deaivvadeamis. Árvvoštallannávccat ovdánit go buohtastahtá cealkamušaid ja daguid dábálašvuođaguin. Go galgá árvvoštallat man bures muhtin valáštallá, de dasa gáibiduvvo hárbjaneapmi, ja gáibiduvvo fágamáhttu go galgá árvvoštallat muhtin barggu kvalitehta. Jierpmálaš árvvoštallan – gálga árvvoštallat kvalitehta, árvosáni dahje anolašvuođa – gáibida láddama ja hárbjaneami.

*Ohppiid kritihkalaš árvoštallan
iešguđet dáfus galgá ovddiduvvot vásá-
husaid bokte maid ožžot go árvoštallet
daguid ja ovdanbuktimiid dábálaš-
vuođaid ektui.*

Oainnut dáiddalaš ovdanbuktinvugiide ja bargoeal-
lima njuolggadusaide giehtaduodjái ja buori hápmái
fertejit beassat guhká láddat, vai bohtet ovdan iešhea-
nalaš guoddun.

– Oktasaš dán golmma árbevierus lea ahte dat ovtta-
tahttet olbmo gálggaid hutkat ja vásihit. Dat čájehit
mo ozadeapmi iešguđet oktavuodain lea dábuhan
bistevaš árvvuid. Dat deattuhit sihke vássán áiggi rik-
kis árbbi man mii hálddašit, ja addet máhtu olbmuid
vejolašvuodaid birra dađistaga ovdánit.

Mánngain doaimmain ja bargguin geavahuvvojit
buot golbma árbevieru: snihkkár ii ábut leat ovdá-
mearkka dihte dušše giehtačeahppi ja dárkil, son ferte
maid diehtit man olu deattu ja vatnama bielka gierdá,
ja sus fertejit leat mihttomearit buori ja čáppa bargui.

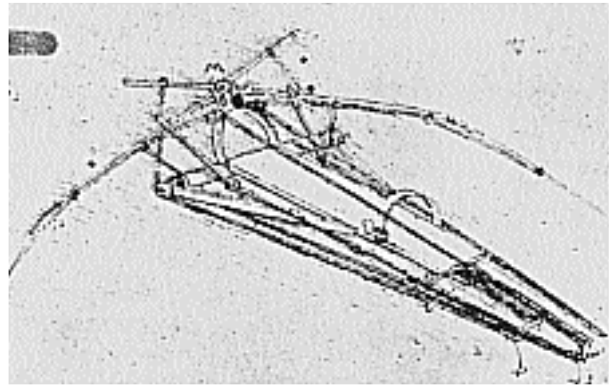
Buot golmma árbevieru ovddideamis ovdána har-
monalaš persovnnalašvuoha. Danne galgá oahpahus
fuomášuhttit fága vásáhusvejolašvuodaid:ahte luond-
dus leat sierra lágat, muhto maiddái iežas čábbodat ja
stuurisvuoha; ja dáiddarat geahččalit fáhtet ja dulkot
daid; ahte buorit jurdagat boktet nana dovdduid ja
ahte dovdduide sáhtá addit čáppa hámi, juogo giela-
laččat dahje dalle go hutká hámu.

Dieđalaš bargovuohki ja aktiivvalaš oahppi

Oahpahus ii galgga dušše addit oahpa – dat galgá
maid addit ohppiide gelbbolašvuođa háhkat ja oazžut
ođđa máhtu.

Hutkkálaš jurddašepmi ovttahtta dan maid ovd-
dežis diehtá čoavdit ođđa ja vaikko vuordemeahtun
geavatlaš barguid. Kritihkalaš jurddašepmi lea
geahččaladdat eavttuid soames osiin jurdagis ja oaid-
nit dollet go dat deaivása. Oahpahusa ulbmil lea
oazžut ohppiid hárgánit sihke ovttahttit ja guorahal-
lat – ovddidit sihke miellagovahallama ja eahpádusa
vai vásáhusa bokte ožžot ipmárdusa.

*Oahpahus galgá fuomášuhttit fága
vásáhusvejolašvuodaid.*

Dieđalaš bargovuohki ovddida sihke hutkkálašvuođa
ja kritihkalaš gálggaid, ja lea buohkaide olahtahti.
Mánáin ja nuorain lea diehtoáŋgiris luondu, sii áinnas
govahallet, dutket ja geahččaladdet.

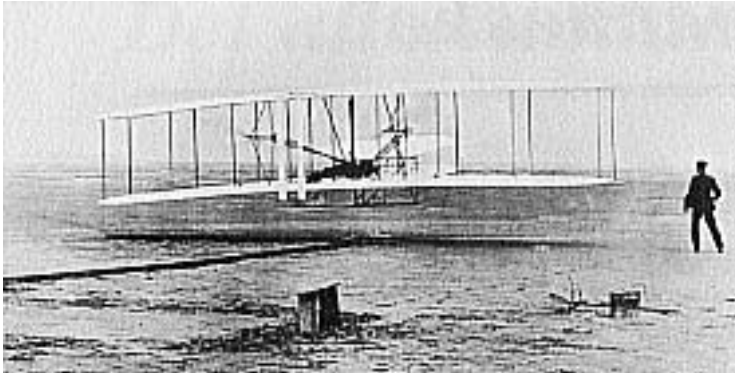
Dutkamis stivrejit ráđđejeaddji oaivilat daid duohta-
dieđuid ja ovttasusaid maid olmmoš ohcá. Seammas
dutkan lea geahččaladdat ovddalgihtii mearriduvvon
oaviliid, ráđđejeaddji teoriijaid ja doahpagaid mat
lea anus – ja maiddái ovddidit ođđasiid. Dieđalaš
bargovugiin leat prosedyrat eastadit ovttage fillehalla-
mis – alcessis dahje earáide.

Dieđalaš ipmárdusa ja bargovuogi hárgehallan gáibida
hárgáneami golmma iešvuodas:

- gálga imaštallat ja ođđa gažaldagaid divvut,
- gálga gávdnat vejolaš čilgehusaid dasa maid lea
dárkon, ja
- gálga gáldogorahallama dahje dárkuma bokte
dárkkistit leat go čilgehusat doallevaččat.

Sihke ovdamearkkaid ja čađaheami bokte berre oah-
pahas leat vejolaš oahpásuhttit buot dáid dutkama
osiide – mat aiddo vástidit mánáid ja nuoraid lunddo-
laš diehtoáŋgirvuhtii: dárkut, ohcat ja gávdnat čilge-
husaid, oaidnit áššiid oktiigullelašvuođa ja geahččalit
doallelašvuođa.

Olbmot leat historjjá čađa vuodđudan oktasaš máhtolašvuodaárbbi mii gávdno iešguđet diehtagiin. Dát máhttu lea ráhkaduvvon ordnet, ipmirdit ja hálddašit duohtavuoda mii lea mánggabealat ja mángga oasis. Ipmárdusat ja teoriijat leat ovdánan olbmuid, servodaga ja luonddu gaskasaš oktavuodas, gos jurdagat ja bargovuogit leat geahččaluvvon mohkkás birrasiid ektui. Nie leat min jurddašan- ja tehnikalaš reaiddut čađat buoriduvvon ja buorebut doaibmagoahtán. Boahpteáiggi ođđa dutkamis dat šaddet ain buoriduvvot.

Lea deatalaš ahte oahppit oahpa bokte ožžot oasi dán kultuvraárbbis. Seammás lea maid deatalaš ahte sii eai oaččo dakkár ipmárdusa ahte sii atnet diehtaga ja teoriija loahpalaš duohtavuohtan. Oahpahus ferte gávdnat dan váttis dássedeattu dohkkehuvvon ja vuodđuduvvon dieđa ja kritihkalaš oainnu gaska, mii lea dárbbalaš ođđa dieđa ovddideamis ja dieđuid ordnemis ođđa vugiide. Oahpahus ferte addit nana vuodu. Muhto dat ferte maid čájehit gáržžádusaid mat ráđđejeaddji jurddašnavugiin álo leat, ja ahte cieggan jurddašanmállet sáhttet hehttet ođđa ipmárdusaid.

*Oahppa ii galgga dušše juohkit oahpu –
dat galgá maiddái addit ohppiide
gelbbolašvuoda háhkát ja oazžut ođđa
máhtu.*

Oahpahus ferte čielggasin dahkat ehtalaš gažaldagaid maid dutkan buktá ovdan ja daid morálalaš árvvoštallamiid maid ferte dahkat go ođđa diehtomáilbmi rahpasa ođđa válljemiidda. Dutkan mii buktá ođđa vejolašvuodaid, ferte dustejuvvot árvvuiguin mat čujuhit dan mii lea dohkkehahtti.

Oahpahusas galgá ohppiid oččodit dieđalaš ipmárdussii ja oahpahallat dieđalaš bargovugiid; hárjehaladettiin imaštallangálgga ja ođđa gažaldagaid divvut, hárjehaladettiin gálgga gávdnat vejolaš čilgehusaid dasa maid leat dárkon, ja gáldogorahallamiid bokte, geahččalemiid dahje vásáhusaid bokte iskat čilgehusaid doallevašvuoda.

Bargi olmmoš

Bargu ii leat dušše gaskaoapmin dietnasa háhkamii. Lea olbmo iešvuodas sihke geahččaladdat, ovdanbuktit ja ovddidit gálggaidis barggu oktavuodas. Oahpahus galgá addit ohppiide ja fágaohppiide ipmárdusa min bargoeallima girjái vuoda ja viidodaga birra, ja addit máhtuid ja gálggaid aktiivvalaš oassálastimii. Muhtin bargguin lea olmmošlaš ipmárdus ja

Oahpahus galgá addit ohppiide ja fágaohppiide ipmárdusa min bargoeallima girjái vuoda ja viidodaga birra, ja addit máhtuid ja gálgga aktiivvalaš oassálastimii.

ovddasmoraš erenoamáš dárbbášlaš, earáin dárbbáša fas máhttit iešguđetlágan tehnikkalaš veahkkeneavvuid atnit.

Teknologiija ja kultuvra

Teknologiijas leat bargovuogit maid olbmot leat ovdidan joksat ulbmiliiddiset, álkidahttit barggu ja buoridit ovttasbarggu. Teknologiija addá veahkkeneavvuid ráhkadit ja dahkat juoidáid – gilvit eatnamiid, gođđit biktasiid, hukset viesuid, dálkkodit buozalmasvuodaid ja mátkkoštit eatnama, čázi dahje áimmu mielde.

Teknologiija ja dan dutkan ja ovdáneapmi sihke sivilisere ja movttiidahtta min. Dat sivilisere danin go dahká vejolažžan eallit unnit rahčamiin ja buozalmasvuodain, ja go luvve dili servvoštallamii ja kultuvrii go eat dárbbáš olu áiggi bidjat biebmoháhkamii ja

Oppalaš oahpas lea guovddážiis dovdat min teknologalaš árbbi – daid álkivuodaid maid dat lea addán eallineavttuide, muhto maiddá daid várálašvuodaid maid teknologalaš fuomášumit leat mielddisbuktán.

birgejupmái. Dát movttiidahtta danin go lea duddjojeaddji gulahallanvuohki vuoiŋŋa ja gieđa gaska dustet min dárbbuid ja áibbašemiid.

Teknologiija ovddasta dávjá beroštumi, go dáhttu gallehit dahje buoridit, guhkidit dahje álkidahttit eallima, fuolahit mánáid dahje buoridit eallindiliid.

Teknologiija historjá lea historjá hutkkálašvuoda birra – dan birra mo ávdnasiid sáhtta hábmet ja geavahit ođđa dinggaid ráhkadeapmái: dinu dahje riššasákkiiid, buoridit šibitnáli, ruovdemáđijaiguin álkidahttit fievrredeami, urtašattuiguin unnidit bákčasiid – juvla ja stálii, diibmu ja rukta. Geavatlaš eallima nissonat ja dievddut – boanddat, mekaniikka- rat, čalbmeeatnit, giehtaduojárat – fuomášedje eanaš oasi dán hutkosiin.

Teknologiija rievdan álggaha stuora áigebajiid olbmuid historjjás – geađgeáiggis atomáigái, eanandoalu ovdáneamis industriija ovdáneapmái.

Teknologalaš rievdan fáttmasta visot olmmošlaš ovdanbuktinvugiid – huksenvieru, guolásteami, fabrihkaid, fievruid, biepmu, girjedeaddilándáidaga, filmma ja musihka.

Oppalohkáii lea teknologiija doallevaš ja dárkil, ii ge leat sahtedohko ja soaitáhagas. Teknologiija lea oppalohkáii váikkuhan olbmuid gaskavuodaid – bargojuogadeamis ja válldis, olbmuid sirremis dásiide ja sođiin. Teknologiija ollislaš ovdáneapmi lea čatnan olbmuid birgenlági servodahkii, ii ge vuostazettiin lundui nu mo ovdal lei.

Muhto teknologiija ovdáneapmi lea leamaš guovtte-suorat dan dihte go olbmuid leat leamaš russolas ulbmilat: Dat lea álkidahttan olbmuid eallima ođđa huksejeaddji doaimmaiguin – muhto lea maid lasihan vejolašvuoda bilidit ja hearjedit. Ođđa vearjjut leat viiddidan riidduid olamuttu ja viidodaga. Min servodaga buorre birgenláhki lea vuodđuduvvon allateknologalaš bargodillái. Nuppe dáfus sáhtta dan seamma diehtaga ja teknologiija geavahit duššadanáigumušain – ráhkadit dakkár vearjjuid mat bilidit visot, geano- huhttet ja rievdit sihke olbmuid ja luonddu. Jus ii stivre teknologiija dahje dan stivre boastut, de sáhtta eatnama riggodagaid goaridit ja boahhtevaš buolvvaid eallineavttuid billistit.

Ođđa teknologiija ovdáneapmi ovddida bargoneavvuid, ealáhuseainnuid, servodatmáliid ja vuoiŋŋalaš eallima. Oppalaš oahppama guovddáš áššin lea oahpá- nuvvat min teknologalaš kultuvrrain.

Buori oahppamii dárbbáša juohkehaš árrjalašvuoda ja dáhtu váldit badjelas barggu ja doaimmahit dan. Álgoskuvlajagiid bargodábit váikkuhit čielgasit ohppiid doaimma. Buorit bargodábit mat ovdánit skuvllas, leat viidát ávkin maiddái olggobealde skuvlla.

Oahppan ja bargu

Buori oahppamii dárbbáša juohkehaš árrjalašvuoda ja dáhtu váldit badjelas barggu ja doaimmahit dan. Lea bures duodaštuvvon ahte álgoskuvlajagiid bargodábit čielgasit váikkuhit ohppiid doaimma.

Oahpahusas ii leat iešárvu dušše oahppái, muhto dan ulbmil lea maid ráhkka- nahttit nuoraid váldit badjelasaset bargo- ja servodateallima doaimmaid.

Buorit bargodábit mat ovdánit skuvllas, leat ávkin maiddáí olggobealde skuvlla. Oahpahusas ii leat iešárvu dušše oahppái, muhto ulbmil lea maid ráhkkanahhtit nuoraid váldit badjelasaset bargo- ja servodat-eallima doaimmaid. Dan dihte skuvla ferte bargat ovtas ja buohtalaga lagas servodagain, ja dađistaga oahpahit ja ráhkkanahhtit ohppiid ja fágaohppiid aktiivvalaččat doaimmat bargguin, kultuvraeallimis ja politihkas.

Oahppit ieža vuođđudit mihá muddui iežaset máhtuid, láddadit iežaset gálggaid ja ovddidit guottuideaset.

Lihkostuvvan oahppan gáibida guovttegeardásaš movttiidahttima: sihke oahppis ja oahpaheaddjis. Danin ferte oahpaheapmi ovddidit viššalvuođa ja rahčama. Buorre oahpaheapmi galgá oažžut ohppiid vásihit lihkostuvvama bargguineaset, luohhtit iežaset návccaide ja ovddidit ovddasvástádusa iežaset oahppamis ja eallimis.

Oahpaheapmi ja iežas oahppan

Oahppan dáhpáhuvvá buot eallima diliin ja erenoamážit dalle go olmmoš ieš oaidná dárbbu ovddidit máhtuid, gálggaid ja guottuid.

Skuvla lea ásahuvvon ulbmiliid joksama ja systemáhtalaš oahppama dihte. Skuvlla bargiid doaibman lea oahpahit mánáid skuvllas ja dainna áigumušain leat sii váldán oahpa. Muhto oahppan ja oahpaheapmi ii leat okta ja seamma ášši. Oahppan lea juoga mii dáhpáhuvvá ohppiin ja oahppi siste. Oahpaheapmi dáhpáhuvvá nuppi olbmo bokte. Buorre oahpaheapmi bidjá johtui oahppama – muhto dat ollašuvvá oahppi iežas barggu bokte. Buorre oahpaheaddji stimulere dán proseassa.

Oahppit ieža vuođđudit mihá muddui iežaset máhtuid, láddadit iežaset gálggaid ja ovddidit guottuideaset. Dán barggu sáhttet earát movttiidahttit ja ovddidit – dahje goazahit ja hehttet. Lihkostuvvan oahppan gáibida guovttegeardásaš movttiidahttima: sihke ald-dis oahppis ja oahpaheaddjis.

Oahpahus ferte dasto ovddidit viššalvuođa ja rahčama. Oahpahus ferte nannet sávrivuođa ja dakko bokte addit ohppiide dan dovdu ahte vásáhusat, máhtut ja attáldagat buoridit máhttima ja ahte dat adnojuvvojit árvvus. Buorre oahpahus galgá oažžut ohppiid vásihit lihkostuvvama barggus, oažžut ohppiid luohhtit iežaset gálggaide ja ovddidit ovddasvástádusa iežaset oahppamis ja iežaset eallimis.

Oahpahus galgá čadnot iežas fuomášumiide ja vásáhusaide: Dan ferte lágídit nu ahte oahppit dađistaga ožžot geavatlaš vásáhusaid das ahte máhttu ja gálggat leat dakkárat maid ieš sáhtta ovdánahttit.

Oahppásis apmasii

Oahppan dáhpáhuvvá go ođđa ášši sáhtta čatnat oahpes áššiide – doahpagat mat leat, mearridit maid olmmoš sáhtta ipmirdit. Máhtut, gálggat ja guottut ovdánit boares ja ođđa ipmárdusaid oktavuodas.

Oahpa ferte dasto čatnat iežas fuomášumiide ja vásáhusaide. Gálggat dahkat juoidá, vásihit ođđa áššiid ja dulkot daid, fertejit váldit vuođu dan govahallanmáilmmis mainna mánát, nuorat ja rávisolbmot vuostávdádet oahpa – sihke sin báikkálaš vásáhusain, sin lagasbirrasa gielas ja sin oktasaš duvdosiin maid mediaid bokte leat ožžon. Oahpahusa ferte dárkilit heivehit ja galgá vuhtii váldit konkrehta doaimmaid gaskasašvuodaid, duohta dieđuid ja doahpágiid ipmárdusa. Erenoamážit ferte oahpu lágídit nu ahte oahppit dađistaga ožžot geavatlaš vásáhusaid das ahte máhttu ja gálggat leat dakkárat maid ieš sáhtta ovdánahttit.

Heivehuvvon oahpahus

Skuvllas galgá leat sadji buohkaide, ja oahpaheaddji ovddasvástádus lea gozihit juohke áidna oahppi. Oahpahusa ii galgga heivehit dušše fágii ja fáddái, muhto maiddái ahkáii ja ovdánandássái, ovttaskas oahppái ja ovtastuvvon luohkkái. Pedagogalaš ráhkaneapmi galgá leat dan muttus viiddis ahte oahpaheaddji sáhtta njuovžilit ja buorrevuodain hálldašit ohppiid erohusaid návccain ja ovdánanmunis. Beroštumi ja fuola ii čájjet dušše meannudannjuolggadusaid bokte. Oahpaheaddji ferte geavahit sihke ohppiid girjás attáldagaid, luohká mánggalágan iešvuodaid ja skuvlla viidodaga resursan buohkaid ovdáneapmái ja mánggabealat ovdáneapmái. Buorre skuvla ja buorre luohkká galgá addit buohkaide vejolašvuoda sihke

Oahpaheami ii galgga heivehit dušše fágaide ja fáttáide, muhto maiddái agi ja ovdáneami ektui, ovttaskas oahppái ja ovtastuvvon luohká ektui.

Oahpahusa galgá heivehit nu ahte mánáide ja nuoraide lea illun fuomášit maid ođđa gálggat, geavatlaš bargu, dutkan ja dáidda sáhttet addit.

čájehit iežaset návccaid ja maiddái njuorrasit ja galgá addit erenoamáš beroštumi ja fuolaheami go soames ii máhte dahje šaddá garrasit rahčat ja sáhtta massit movtta. Solidaritehta galgá boahit ovdan sihke sin ektui geain leat erenoamáš váttisvuodát, ja luohkkádásiid ja skuvlla lonuheami gaskka.

Oahpahusa galgá heivehit nu ahte mánáide ja nuoraide lea illun fuomášit maid ođđa gálggat, geavatlaš bargu, dutkan ja dáidda sáhttet addit. Oahppan ja vásiheapmi fertejit oktii gođđojuvvot. Oahppanbiras galgá leat olmmošlaš ja oskkáldas máná diehtoáŋgirvuhtii. Oahppat lohkat ja čállit, rehkenastit ja sárgut, geahččaladdat, neavttašit ja guorahallat galget boktit hutkkálašvuoda, eai ge gáržžidit dan.

Buohkaid mánggabealat ovdáneapmi

Olmmoš áhpásmahttojuvvot ja ovdána doaimmama ja bargama bokte. Oahpahus ferte addit vejolašvuoda dasa ahte buot oahppit sáhttet oahppat válljemiid geavatlaš váikkuhusaid. Konkrehta doaimmat leat ávkin beaivválaš geatnegasvuodáide ráhkkanepmin ja hárhjehit maiddái guorahallat. Geavatlaš barggus ja hárhjehusain ferte nappo leat deatalaš ja integrejuvvon sadji oahpahas

Skuvla galgá mángga láchkai ráhkkanahhtit eallimii – ovttasdoibmii ja oktavuodáide bearrašis ja friddjaáig-gis, bargo- ja servodateallimis. Nuorat galget dađistaga oážžut eambbo ovddasvástádusa oahppamis ja iežaset oahppama čađaheamis – ja sii fertejit váldit ovddasvástádusa iežaset láhttemis ja eallinlágis. Skuvla ferte nappo olles doaimmastis sihke ovddos

Oahpahus galgá addit vejolašvuoda dasa ahte buot oahppit ohppet oaidnit válljema geavatlaš váikkuhusaid. Geavatlaš barggus ja hárhjehallamis galgá leat deatalaš ja integrejuvvon sadji oahpahas.

geahččat ja ovttaskas oahppi eavttuid ektui, ja ráhkka-nahttit ohppiid eanet ja eanet searvat rávisolbmuid máilbmái.

Maŋemus buolvvaid systemáhtalaš skuvlen lea ožžon eanet oasi mánáid ja nuoraid eallimis. Dan dihte skuvlla ii sáhte atnit dušše bisánanbáikin eal-lingeainnu alde. Dat lea dego unnitlágan servodagaš mii ferte fátmastit olggobeale servodaga váldosárgosiid. Skuvla lea diehto- ja ovtastallankultuvrra vuodđu, mii galgá leat rabas olgomáilbmái, muhto mii seammás galgá leat vuostebeallin birra heajos hásttuhemiide. Dat galgá bealuštit mánnávuoda ja nuorravuoda iešárvvu, muhto seammás maid leat molssaeaktun nuoraid iežaset kultuvrii.

Oahpaheddjiid ja bagadeddjiid rolla

Oahpaheddjiid ja bagadeddjiid fágamáhttu lea dárbašlaš dalle go nuorat galget iežaset vásáhusaid vuodul ipmirdit. Čeahpes oahpaheaddji máhtta fágas – iežas oasi min oktasaš kultuvraárbbis.

Diekkár fágamáhtu eat sáhte vuordit mánáid ja nuoraid iežaset ovddidit. Ipmárdusat, maid mánat hábmejit áššiin ja oktavuodain sáhttet leat sihke váilevaččat ja boastut. Oahpaheaddji ferte dasto hálddašit fága bures, máhttit sihke čehpet oahpahit ja deaivat ohppiid diehtoáŋgirvuoda ja bargomiela.

Oahpaheaddjit fertejit dovdat máhtu rájiid ja vejolašvuodaid – maidái danin go galget ođasmahttit ja hukset gelbbolašvuoda dalle go dieđut almmustuvvet fágalaš ovdáneami dahje dutkama bokte. Oahpaheaddji gii galgá bures doaibmat, galgá oazžut vejolašvuoda ovddidit iežas lassi- ja joatkkaohpa bokte.

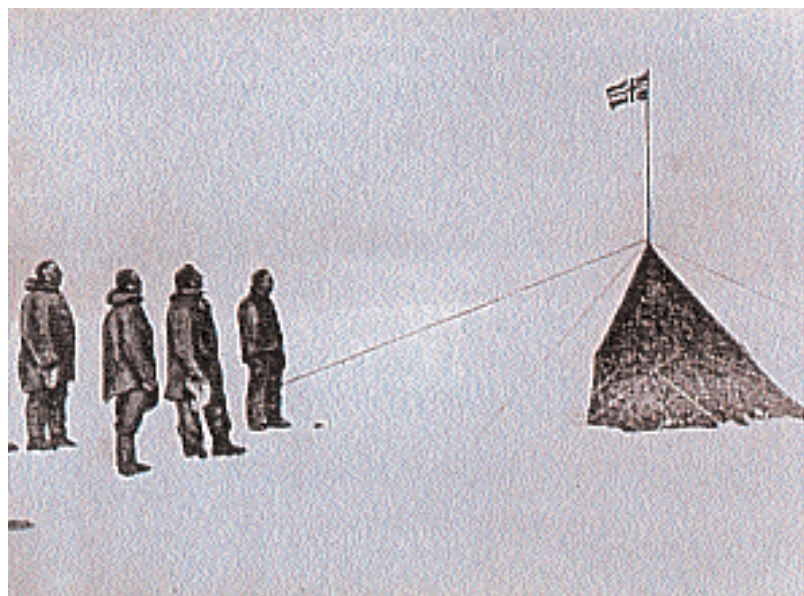
Čilget juoidá ođđasa sisttisoallá ahte dan ferte čatnat muhtin oahpes áššái. Dán joksá go oahpaheaddji geavaha dadjanvugiid, govaid, analogiijaid, metaforaid ja ovdamearkkaid mat oahppi mielas addet oavila. Ođđa máhtu ferte goallastit dan máhttui mii ovddežis juo lea – dasa maid oahppi ovddežis diehtá, máhtta ja navdá. Eanaš oassi dás lea oktasaš buot ohppiide, min viiddis kultuvraárbbis mii addá vuodu gulahallamii, ságastallamii ja oahppamii.

Oahpaheaddji ferte dovdat máhtu rájiid ja vejolašvuodaid – maidái danin go galgá ođasmahttit ja hukset iežas gelbbolašvuoda dalle go ođđa dieđut almmustuvvet fágalaš ovdáneami dahje dutkama bokte.

Muhto maidái oktasaš kultuvrras leat stuora erohusat olbmuid gaska sosiálalaš duogáza, sohkabeliid ja báikki birra vuodul. Dat mii sáhtta leat buorren ovdamearkan ovttá oahppái, ii soaitte oavila addit nubbái. Dan maid oahppit leat ožžon mielde ruovttus, ássanbáikkis dahje árra skuvlavázzimis, mearridit guđet čilgehusat ja ovdamearkkat addet oaviliid. Oahppit geain lea earálágan kultuvraduogáš eai oasás seamma láhkai dárú oktasaš árbbis. Buorre oahpaheaddji geavaha dalle olu ja iešguđetlágan govaid čájehit oktasaš minstariid, viežžá ávdnasiid ja govosiid iešguđet mánáid ja nuoraid iešguđetlágan vásáhusain. Ja buorre skuvla deattuha viiddidit ohppiid oktasaš ipmárdusvuodu danne go dat álkidahtta gulahallama.

Fágalaš gelbbolašvuodta lea dárbašlaš jus oahpaheaddji galgá leat oadjebas ii ge šaddat eahpesihkar ja ballat go oahppit jerret ja vurdet vástádusa. Máhtolašvuodta dahká ahte oahpaheaddji nagoda čájehit fágasisdoalu oassin ollislašvuodas ja rabasvuodain ja buriin mielain váldit vuostá ohppiid ja bargoguimmiid. Máhttit čilget ja čujuhit ovdamearkkaid, mat leat heivehuvvon juohke oahppi eavttuide, gáibida systemáhtalaš ja viiddis máhtu ášši birra.

Skuvla lea diehto- ja ovtastallankultuvrra guoddi, mii ferte leat rabas olgomáilbmái, muhto mii seammás galgá leat vuostedeaddun birra heajos hásttuhemiide. Dat galgá bealuštit mánnávuoda ja nuorravuoda iešárvvu, muhto seammás leat molssaeaktun nuoraid iežaset kultuvrii.

Ovdanbuktinnávccat ja aktiivvaláš oahppan

Fágamáhttu ii leat doarvái šaddat buorren oahpaheadjijn – dasa gáibiduvvo áŋgirvuohta ja ovdanbuktin-gálga. Buorre oahpaheadji máhtta iežas fága, ja diehtá mo dan galgá ovdanbuktit vai boktá diehtoáŋgirvuođa ja beroštumi, ja fága árvusatnima.

Oahppit bohtet oahppanmovttain skuvlii: dárbbuin duodas váldot, dohkkehuvvot nu mo leat, dárbbuin rámi ja hástalusaid oažžut; sávaldagain beassat geahččalit áhpiid ja geavahit dehkiid. Buorre oahpahus berošta dáin beliin – ja das ahte iešguđet ohppiin leat iešguđetlágan gálggat, dárbbut ja mokta iešguđet fágaide ja iešguđet áiggiide. Oahpaheadji gelbbolašvuohta sisttisdoallá maid máhtu mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid dábálaš ja eahpedábálaš ovdáneami birra. Oahpaheadji galgá dovdat sihke dábálaš ja erenoamáš váttisvuođaid mat sáhttet leat ohppiin, ii dušše oahppama dáfus, muhto maiddái sosiálalaččat ja dovduid dáfus go oahppi ii dáhto dahje go váhnemat eai nagot. Buohkain lea iešárvu, maiddái dalle go eai lihkostuva oahppamis.

Ohppiid geahččaladdanhálu berre oahpaheadji váldit vuostá buriin muitalanmovttain ja ovdanbuktimiin

mii bisuha nuoraid movtta joatkit viidáseappot.

Oahpaheadjit fertejit láidet sihke gálggaide, mat leat olámuttus, ja oahpposisdollui mii heive. Ja sii fertejit leat ovdagovvan: iežaset beroštumiin ja movttain galget oažžut ohppiid čuovvolit ja duostat.

Oahpaheadjit váikkuhit iežaset meannudemiin sihke ohppiid beroštumi doalaheami, sin čehppodovddu ja áŋgirvuođa. Deataleamos eaktun dasa lea

Buorre oahpaheadji hálddaša dan maid galgá oahpahit, ja diehtá movt dan galgá ovdanbuktit vai boktá diehtoáŋgirvuođa ja beroštumi ja fága árvusatnima. Oahpaheadjit váikkuhit iežaset meannudemiin sihke ohppiid beroštumi doalaheami, sin čehppodovddu ja áŋgirvuođa.

atnit árvvus ohppiid integritehta, áicat sin iešguđetlágan eavttuid ja beroštupmi oažžut ohppiid geavahit vejolašvuodaideaset ovdánit.

Garra, ironalaš ja negatiiva oahpaheaddji sáhtta baldit beroštumi fágas ja bilidit ohppiid iešdovddu. Buorre oahpaheaddji máhtta buriin mielain movttiidahttit, oažžu ohppiid máhttit ja dasto duodašta ovdáneami. Oadjebasvuolta lea deatalaš eaktun oahppamii.

Pedagogalaš doaimmaid buot mávssoleamos ášši lea muitalit mánáide ja nuoraide ahte sii čađat ovdánit, vai sii luohhtigohtet alcceseaset. Buorre oahpaheaddji maid veahkeha sin gierdagoahtit vuostevuodaid ja oažžu sin rahčat, ii ge dakkaviđe vuollánit jus eai vuosttaš háve máhte. Oahpaheaddji lea nappo son gii johtui bidjá, bagadallá, lea humadanguoibmi ja lágideaddji.

Oahpaheaddji deataleamos oahpahangaskaoapmin lea son ieš. Danne son ferte duostat dohkkehit sihke persovnnalašvuodas ja iešvuodaidis, leat nana ollesolmmožin nuoraide geat galget ovdánit dovdduideaset dáfus ja sosiálalaččat. Go oahpaheaddjit leat dat rávisolbmot geaiguin mánát ja nuorat eanemusat leat ovttaš, de fertejit sii čalmmustahttit iežaset čielgasit, eallasit ja dihtomielalaččat daid máhtuid, gálggaid ja árvvuid ektui mat ovdanbuktojuvvojit. Oahpaheaddjit

Pedagogalaš barggaid buot mávssoleamos ášši lea muitalit mánáide ja nuoraide ahte sii čađat ovdánit, vai luohhtigohtet iežaset návccaide.

fertejtit leat dat persovnnat geaidda mánát ja nuorat dustet luohhtit ja geaiguin rahpasit sáhttet hupmat. Sii fertejit nákcet boktit ja muitalit, muhto maiddá heivehit, láidestit ja bagadit nuoraid oahpa vuolde ja oza-dettiin.

Oahpaheaddjirolla rievdá ohppiid ovdánandási mielde. Ollesagi ohppiide lea erenoamáš hástalus viiddidit ja nannet iežaset mánggabealat vásáhusaideaset, maid sii leat háhkan oahpahasdoaimmahaga olggobealde, barggus, bearrašis ja servodateallimis.

Aktiivvalaš oahpaheaddjit dárbašit buriid veahkke-neavvuid. Oahppogirjijt ja eará oahpponeavvut leat deatalaččat oahpahasu kvalitehtii. Danne dat fertejit ráhkaduvvot ja geavahuvvot riikka oahppoplána vuodđojurdagiid mielde.

Oahpaheaddjit jođihit ohppiid bargo-oktavuođaid. Ovdáneapmi ii leat dušše dan duohken movt oahpaheaddjit doibmet ovttaskas oahppi ektui, muhto maiddá das guđe láhkái sii ožžot ohppiid doaibmat gaskaneaset. Buriin ovtasbarguin oasseváldit bajidit guhtet guimmiideaset barggu dási.

Seamma riekti oažžut oahpa ii mearkaš dušše ahte buohkat ožžot ovttalágan oahpa beroškeahttá sohkaabeliin, doaibmannávccain, geográfalaš gullelašvuodas, oskui gullelašvuodas, sosiála joavkkus dahje čearddalaš duogázis – riekti ferte maid leat sorjakeahttá das guđe luohkkái oahppi šaddá.

Oahppan lea ovtasbargu

Dán áigge lea oahpahus ja oahppan ovtasbargu. Oahpahusas juhket oahpaheaddjit ja iešguđet surggiid bagadeaddjit ovddasvástádusa ovttaskas oahppái, joavkkuide ja luohkáide. Sis leat geatnegasvuodát sihke skuvlla ja daid oahppamannolagaid ektui gos sin veahkki lea dárbbalaš oassi ollisvuodas. Eará fidnojoavkkut maid bohtet eambo mielde bajásgeassimii, ovdamearkka dihte skuvlaastoáiggeortnegiid, nuoraidklubbaid, valástallama ja servviid bokte.

Oahpaheaddjit jođihit ohppiid bargooktavuođaid. Luohkkálanjas ja -bájis ferte leat ráfi ja doarvá čorgat jus dat galgá doaibmat duođalaš bargosadjin. Ja rájit fertejit leat dan muttus čavgadat ahte virkos dahje máshuis oahppit ožžot vejolašvuoda muosis bargat.

Bargobiras doaibmá bures go buohkat ipmirdit ahte sii leat mielde hábmemin guhtet guimmiideaset eavtuid, ja nappo fertejit váldit vuhtii earáid. Ovdáneapmái ii váikkut dušše dat mo oahpaheaddjit doibmet juohke oahppi ektui, muhto maiddá mo sii ožžot juohke oahppi doaibmat nuppi oahppi ektui. Buori joavkobargus loktejit oasseváldit guhtet guimmiideaset barggu dási. Dás lea maid ohppiin ovddasvástádus barggu plánemis, čađaheamis ja árvoštallamis.

Dutkan čájeha ahte leat stuora erohusat das mo luohkát váikkuhit ohppiid, muhto ahte ii leat vuostevuohta loaktima ja ovdáneami gaska. Luohkái main lea buoremus sosiálalaš biras, lea áinnas maiddá buoremus oahppanbiras, sihke gievrrat ja geanohit ohppiide. Earret ohppiid bajásšaddanberrasa váikkuhit luohkáid gaskasaš erohusaid dat mo oahpaheaddjit strukturerejit luohká barggu, mo stivrejit, čuvvot ja makkár gálga lea doarjut ohppiid. Jus seamma vuoigatvuohta oažžut oahpa galgá doallat, de ii leat doarvá ahte buohkat ožžot ovttaárvosaš oahpa beroškeahttá sohkaabelis, doaibmannávccas, geográfalaš gullelašvuodas, oskui gullelašvuodas, sosiálalaš joavkkus dahje čearddalaš duogázis – vuoigatvuohta ii galgga leat dan duohken makkár luohkkái ovttaskas oahppi šaddá.

Mađi eanet fáddaoahpahus ja prošeaktabargovuogit geavahuvvojit, dađi deataleabbon oahpaheaddjit šaddet sihke bargoustibin ja jođiheaddjin. Dát gáibidit

sihke oktasaš áiggi skuvllas ja doaimmaid oktii heiveheami rastá árbevirolaš luohkkájuohkimiid.

Skuvlla bargoveahka galgá doaibmat bargoovtastupmin mii juogada ovddasvástádusa ohppiid ovdáneamis. Dála skuvlaovdánemiin dát ii šatta dušše stuora bargun, muhto maiddá girjábun go ođđa fidnojoavkkut čadnojit skuvlla doibmii. Ovtastuvvon oahpaheaddjejoavku lea riggodahkan danne go

Skuvlla bargoveahka galgá doaibmat bargoovttastupmin mii juogada ovddasvástádusa ohppiid ovdáneamis.

Oahpaheaddjit galget doaibmat ovttas váhnemiiguin, bargoeallimiin ja eiseválddiiguin geain maid lea deatalaš oassi skuvlla viiddis oahppobirrasis.

oahpaheaddjit geain lea iešguđetlágan gelbbolašvuohta, sáhttet ovttas gokčat sihke fágalaš ja sosiálalaš beliid.

Seammás bargoguimmečagaid gaskasaš bargu ja ovttasbargu heiveheapmi leat mearrideaddjin daid bohtosiidda, mat oláhuvvojit. Dát bidjá ođđa gáibádu-said skuvlla jođiheddjiide. Oahpaheddjiid vejolašvuohta dahkat buori barggu gáibida bargomovtta ja loaktima, ja bargoaddi gii dovdá ja diehtá oahpaheaddji barggu iešvuođa ja iešlági.

Oahpaheaddjit eai galgga doaibmat dušše bagadallin, láidesteaddjin ja ovdagovvan mánáide – sii galget doaibmat ovttas váhnemiiguin, bargoeallimiin ja eiseválddiiguin, geat maid leat deatalaš oassin skuvlla viiddis oahppobirrasis. Seammás lea skuvla guovddážis ovddideamen buori bajásšaddanbirrasa. Buorit oahpaheaddjit sáhttet ja máhttet oažžut váhne-miid ja báikkálaš fitnodagaid ja servviid beroštit ja bargat skuvlii ávkin.

Oppalaččat oahppan olmmoš

Oahpahus galgá addit buori oppalaš oahpa. Dat lea eaktun ollislaš persovnnalaš ovdáneapmái ja mánggagardásaš olbmuidgaskasaš oktavuodaide. Ja dat lea eaktun sáhttit válljet oahpa ja maŋgel doaimmahit barggu gelbbolašvuodain, ovddasvástádusain ja fuolain.

Buorre oppalaš oahppa lea oažžut

- * konkrehta dieđuid olbmo, servodaga ja luonddu birra, mat sáhttet addit oppalaš ja viiddis oainnu;
- * máhtolašvuoda ja láddama váldit vuostá eallima – geavtlaččat, sosiálalaččat ja persovnnalaččat;
- * iešvuodaide ja árvvuid mat geahppudit ovtta-doaimma olbmuid gaskka, riggudahttet eallima ja dahket sidjiide gelddolažžan eallit ovttas.

Oahpahusas ferte maid oahppat oaidnit makkár váikkuhus ovtta ášši proseassain lea nuppi ášši – ovdamearkka dihte mo buvttadeapmi váikkuha fas luonddu ja birrasa. Olmmoš sáhtta luvvet dakkár fámuide, maid son ii sáhte stivret, dahje mat sáhttet dagahit váikkuhusaid main ii oainne geaži. Dát čielggasin dahká ahte dat máhttu maid mii geavahit, dávjá lea váilevaš,

ja deattuha man dárbbalaš ollislaš máhttu lea. Muhto fágaidrastideaddji ovttasbargu gáibida fágalaš nanusvuoda amas šaddat coagisin ja eahpeduođalažžan.

Oahpaheamis galgá addit buori oppalaš oahpa konkrehtalaš máhttun olbmuid, servodaga ja luonddu birra, mii addá oppalaš ja viiddis oainnu; máhtolašvuodain ja láddamiin vuostáiváldit eallima – geavtlaččat, sosiálalaččat ja persovnnalaččat, ja iešvuodaiguin ja árvvuiguin mat geahppudit ovtta-doaimma olbmuid gaskka ja mat riggudahttet eallima ja dahket sidjiide gelddolažžan ovttas eallit.

Konkrehta máhttu ja ollislaš čujuhusrámmat

Oahpaheamis fertejit dieđut dihtomielaččat válljejuvvot ja ovdánemiin ovdanbuktojuvvot vai addet ollisvuođa ja oktavuođa. Konkrehta máhttu lea dárbašlaš ohppamis, ja oahpahasdankosis ferte boahit ovdan masa oahppit berrejit oahpásmuvvat, man láhkái ja man dásis.

Vásiheapmi ja dutkan čájehit ahte mađi unnit olbmos ovddalgihtii lea máhttu masa ođđa dieđu sáhtta čatnat, dađi njoazibun ja veadjemeahtumin šaddá oahppan. Erenoamáš deatalaččat leat iešguđet fágaid vuodđočujuhusrámmat. Dat lea mearrideaddjin sihke ođđa máhtuid dulkomis ja ođđa máhtuide láidemis. Jus čujuhusrámmat váilot mat sáhttet addit eatnat duvdosiidda ja oassedieđuide oaivila, de šaddá visot čielggasmeahtumin. Heivehuvvon máhttu ferte leat jus galgá oahppama oahppat – go galgá geavahit dieđuidis fáhtet dan maid ii máhte. Ollislaš rámma čájeha gokko ođđa bihtáid galgá mosaihkagovvii bordit.

Vai sáhtta addit ollisvuođa ja čájehit oktavuođa, de danin lea maid deatalaš plánet ja ovtas bargat oahpaheami fágaidrasttideaddjin, vai fágaid gaskaneas mávssolašvuohka boahá ovdan ja ollislaččat ipmárdus ovdána.

Oahpaheamis fertejit dieđut dihtomielaččat válljejuvvot ja ovdánemiin ovdanbuktojuvvot vai addet ollisvuođa ja oktavuođa. Oahpaheami ferte plánet fágaidrasttideaddjin vai fágaid gaskaneas mávssolašvuohka boahá ovdan ja ollislaččat ipmárdus ovdána.

Oktasaš ipmárdus spesiáliserejuvvon servodagas

Guovddáš jurddan lea ahte ipmárdusa ja dulkoma čujuhusrámmat fertejit leat oktasaččat olles álbmogis – fertejit leat oassin oppalaš oahpas – amaset erohusat šaddat gelbbolašvuodas, mat sáhttet dagahit eahpedemokrátalaš daguid ja sosiálalaš erohusaid.

Danin lea dasto deatalaš ahte dáid čujuhusrámmaid ja teknologalaš máhtu ožžot buot joavkkut amas oasseváldineavttuin šaddat stuora erohusat. Dieđuid juohkimis lea maid deatalaš ahte ii giddan árbevirolaš sohkaerohusaide, mas nieiddat oahpahuvojit dasa ahte «nissonolbmot eai ipmir» luonddudiehtaga ja tehnikka.

Olbmot geain eai leat dat duogášdieđut mat adnojit diehttelassan almmolaš ságastallamis, eai dáidde ipmirdit oaivila dahje fáhtet oktavuođa. Riikka ođđa ássit geain eai leat seamma oktasaš čujuhusrámmat go riikka ássiin, gártet dávjá olggobeallái dan dihte go earát eai sáhte diehtit maid sii dihtet ja máhttet – sii dárbašit čadat lassičilgehusaid.

Dákkár ipmirdanvuoduid duogázin leat historjjálaš dáhpašusat («cuoŋománu 9. beaivi»), Vuodđolága váldejuogadeami vuodđojurdda, girjjálašvuoda klasihkarat («Lille Marius»), kultuvrralaš oktasaš opmodat («kamela ja nállšašlbmi») dahje dálkekárta mearkkat ja nu ain. Jus olbmos eai leat ipmirdanvuodut mat álkidahttet dulkoma ja muitaleami, namalassii njuovžilit gulahallama – de sáhtta amasin gártat iežas riikkas.

Váldo čujuhusrámmaid haga šaddá váddaseabbon dábalaš servodatoasseváldiide – geat eai leat spesialistat – searvat mearrádusaid dahkamii mat sakka čuhcet sidjiide alceseseaset. Mađi eambo spesiáliserejuvvon ja tehnikkalažžan min kultuvra šaddá, dađi váddaset lea gulahallat fágaid rastá. Oktasaš duogášdieđut leat váldo eaktun demokrátalaš ovtastusa miellahtuide gulahallat našuvnnalaš fierbmádagas. Oktasaš čujuhusrámmat dahket vejolažžan ovtastahttit dan maid oaidná, lohka dahje gullá, oktasaš

ipmirdeapmin. Dát dahká vejolažžan fáhtet dieđuid ja dulkot ođđa jurdagiid, diliid ja hástalusaid.

Oahpahusa guovddáš rolla lea ovddidit oktasaš duogášdieđuid ja čujuhusrámmaid – dan oahpa masa buohkat galget hárvánit jus servodat galggaš bissut demokrátalažžan ja servodatmiellahtut válddálažžan. Oahpahus galgá dalle addit buriid vejolašvuođaid ovttahttit máhtuid, gálggaid ja guottuid.

Riikkaidgaskasažžan dahkan ja árbevirolaš máhttu

Lonohallamat riikkaid gaska, jurdagiid ja teknologija, ruđaid ja buktagiid, biergasiid, ávdnasiid ja mašiid gaska leat dađistaga viidánan, nanosmuvvan ja sajáiduvvan. Min lundui čuoheá eará riikkaid nuoskkideapmi, min bargodoaimma hábme máilmmi márkangilvu, ođđaáigásaš hivvodatmediat almmuhit manjá-manjálagaidda ođđasiid ja vásáhusaid mat oktanagas jokset buohkaid.

Dát mielddisbuktet eambo hástalusaid oahpahusii: ovttahttit teknihkalaš máhtu olmmošlaš ipmárdusaiguin, ovddidit bargoveaga mas lea alla gelbbolašvuohta ja nuppástuvvanmunni ja riikkaidgaskasaš dieđuid ovttahttit našuvnnalaš iešvuhtii.

lašvuohta ja nuppástuvvanmunni ja riikkaidgaskasaš dieđuid ovttahttit našuvnnalaš iešvuhtii.

Servodat mii váldá vuođu dutkamis sáhtttá šaddat dađistaga teknologalaččabun. Teknologalaš fuomášumiid ja duohta dieđuid eatnatvuohta gáibida viiddis dieđu jus galgá garvit «dieđalaš analfabetisma», ovdamearkka dihte váilevašvuođa ipmirdit maid sánit nugo «genaid ovttahttin», «ozongeardi», dahje «immunasuodjalus» mearkkašit dahje makkár sosiálalaš váikkuhus dain lea.

Gaskkalduvakehtá huksejuvvo máhttofierpmádat mii ovttahtttá servviid ja ášahusaid, riikkaid ja kontinenttaid. Norgga nácka leat mielde ovddideamen birgejumi ja seailluhit birra, lea dan duohten maid riika sáhtttá buvttelit riikkaidgaskasaččat ja maid earát dáhttot geavahit. Dás gáibiduvvo maid buorre máhttu eará riikkaid kultuvrraid ja gielaid birra.

Riikkaidgaskasaš diehtokultuvra čatná olmmošnáli oktii ođđa dieđuid ovdánahttima ja geavaheami bokte buoridit eallindiliid. Dálá rávisolbmot ja bajásšaddi nuorat fertetit oazžut oppalaš oainnu ja dieđuid vai buorebut sáhttet leat veahkkín dákkár oktasaš rahčamušain – ja erenoamážit rahčamusain mat sáhttet veahkehit geafes olbmuid máilmmis. Diehtu servodaga ja luonddu oktavuodaid birra lea dárbbalaš, muhto ii doarvá; lea maid dárbbalaš atnit fuola nuppiin olbmui ja oktasaš eallinbirrasis.

Oahpahus galgá maid oahpahit ja ovttahttit teknihkalaš máhtu olmmošlaš ipmárdusaiguin, ovddidit bargoveaga mas lea alla gelbbolašvuohta ja nuppástuvvanmunni ja riikkaidgaskasaš dieđuid ovttahttit našuvnnalaš iešvuđain.

Riikkaidgaskasaš diehtokultuvra čatná olmmošnáli oktii ođđa dieđuid ovdánahttima ja geavaheami bokte buoridit eallindiliid. Nuppe dáfus gáibida máilmmi servodaga lassánan spesialiseren ja kompleksitehta ahte mii leat oahppásat min dárú kultuvrra váldoosiide ja oktasašvuodaide. Mađi eambbo máhttu lassána, dađi vuđoleappot ferte jurddašit guđiid árvvuid diktá stivret iežas válljemiid.

Nuppe dáfus gáibida máilmmi servodaga lassánan spesialiseren ja kompleksitehta ahte mii leat oahppásat min dárú kultuvrra váldoosiide ja oktasašvuodaide. Máhtuid laskan gáibida eambbo dihtomielalašvuoda daid árvvuid birra mat galget min válljemiid mearridit.

Ja dalle go nupástuhttimat leat stuorrát ja rievdeamit jođánat, de lea vel deataleabbo čájehit historjjálaš gullelašvuoda, našuvnnalaš ja báikkálaš iešvuodaiddan nannen dihte iežas identitehta – bisuhit viiddis ja nanu birrasiid.

Buorre oppalaš oahppa galgá veahkehit našuvnnalaš identitehtii ja solidaritehtii, go addá oktasaš vuodu mii lea čadnon gillii, árbevieruide ja ohppui, vuodu mii manná rastá báikkálaš servodatrájiid. De šaddá maid ohppiide, geat fárrejit nuppi báikái, álkit oahpásnuvvat, dan dihte go fárren dáhpuhuvvá oahpes oktavuoda siskkoabealde. Buolvvaid gaskasaš oktavuodát buorránit go juogadit dovddiidusaid ja dieđuid – dahje muosáhusaid, lávlagiid ja muitalusaid. Ođđa olbmot dohkkehuvvojit álki but min servodagas go min kultuvrra iešvuogit sidjiide dahkkojit čielgasin.

Diehtu dološ dáhpuhusaid ja daguid birra čatná áiggi mielde olbmuid oktii. Historjjálaš máhttu ovddida maiddái vásáhusaid bidjat ulbmiliid ja válljet gaskaomiid boahteáiggis. Ipmárdus dasa maid olbmot leat dovdan, jurddašan ja doivon, addá saji dihtui ja doaibmamii, ja muittuha ahte otná dilit rivdet.

Oahpahuš galgá dan dihte addit mánggabealat ja ollislaš máhtuid. Dat galgá čájehit mo min ipmárdus lea ovdánan guhkes áiggi hutkamiid bokte, buolvvas bulvii ja eatnat rájiid rastá. Dákkár oahpahuš atná árvvus ja gudnijahtta dan maid olbmot ovdal min leat dahkan ja bidjá min iežamet historjjálaš ovdáneapmái.

Oanehaččat daddjon: Buorre oppalaš oahppa čájeha mo gálggaid ja dieđuid ovdánahttin lea okta dain buot buoremus daguin maid olbmot leat oahppan ovttas dahkat – historjjálaččat ja máilmmiviidosáččat. Dat nanne gálggaid ja guottuid mat addet servodahkii riggát ovdánanvejolašvuodaiddan boahtevuodas.

Ovttasbargi olmmoš

Olbmo návccat ja identitehta ovdánit ovttasbarggus earáiguin – biras hábme olbmo seammás go olmmoš ieš lea mielde hábmemin birra.

Ovttastuvvon nuoraidkultuvra

Ovdalaš áigge bajásgeassin lei dat go mánát ja nuorat njulgestaga serve rávisolbmuid geavatlaš oktasaš bargguide. Dán áigge eanas oahpahus dáhpáhuvvá skuvllain – vasedin ásahusain maid bargun lea oahpahit. Unnit eanet gártet nuorat bargoeallima doaimmaid olgobeallái, ja sis lea unnán ovddasvástádus dahje kontrolla daid badjel. Sin lassánan mediageavaheapmi dahká sin sihke passiivlaš geahččin ja addá sidjiide vuostálas árvoainnuid.

Nuoraid gáržžiduvvon oktavuotta servodagaim olgobealde skuvlla ja sin unnit servvoštallan rávisolbmuiguin, nannejuvvo vel eambo nuoraid siskkáldas ja dušše alddiineaset berošteaddji kultuvrra bokte. Dát nuoraidkultuvra boahtá ovdan go skuvllaid muđui sirre servodagas ja go ohppiid sirre agiid mielde luohkáide. Mánáide ja nuoraide addojuvvo unnán vejolašvuohta dahkat mearrádusaid main dastán lea

geavatlaš váikkuhus dahje váikkuhus earáide, nu ahte sii oahpašedje iežaset geahččalemiin. Eahpenjulges dovddiidus lea lassánan ja dagahan njuolggó vásiheami ovdii.

Danne lea deatalaš geavahit skuvlla bargooktavuohtan ovddidit sosiálalaš gálggaid. Dan ferte lágídit nu ahte ohppiid doaibma váikkuha earáid ja ahte sáhttet oahppat iežaset mearrádusaid váikkuhusain. Mánáid ja

Lea deatalaš geavahit skuvlla bargooktavuohtan ovddidit sosiála gálggaid. Dan ferte lágídit dainna lágiin ahte ohppiid doaibma váikkuha earáid ja ahte sáhttet oahppat iežaset mearrádusaid váikkuhusain.

*Skuvla ferte gávdnat dan váttis dásse-
deattu mii lea gaskal movttiidahttima,
buorrin geavaheami, ja ahte leat vuo-
stedeaddun dan kultuvrii man nuorat
ieža áсахit.*

nuoraid bajásšaddandiliid rievdamat dahket ahte dat ovtastallandábit ja bargovuogit mat vuodđuduvvojit juo bajásgeassimis, mearkašit olu ohppiid ovdáneap-
mái. Hárjhallan ja bargoeallima fágaoahpahusa vásá-
husat leat ovdagovvan, ja daid berre maiddái geavahit
muđui skuvladoaimmahagas.

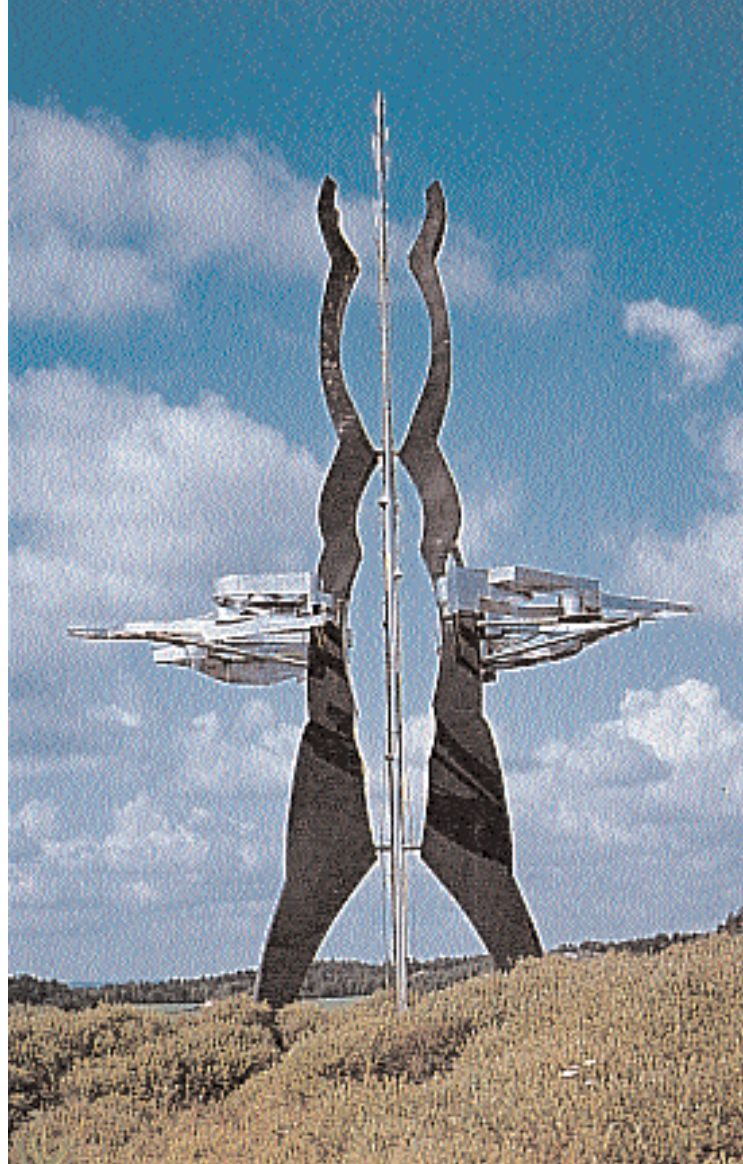
Seammás lea formálalaš oahpahus dušše oasáš
mánáid ja nuoraid eallimis. Bajásšaddan lea maiddái
áiggegollu. Eambo go goasse ovdal leat aktiivva-
laččat valáštallamis ja musikkas, servviin, koaralávlu-
mis ja klubbain, gos čájehit mihtuideaset
olbmáideaset searvvis, váikkuhit ja váikkuhuvvojit
iežaset birrasis. Skuvla ferte gávdnat dan váttis dásse-
deattu mii lea gaskal movttiidahttima, buorrin geava-
heami, ja ahte leat vuostedeaddun dan kultuvrii man
nuorat ieža áсахit.

Geatnegasvuodát ja ovddasvástádus

Oahppit ja fágaoahppit berrejit searvat iešguđetlágan
doaimmaide, gos buohkain leat geatnegasvuodát ovt-
tas bargat: hárjánit sáni váldit, ovdanbuktit oainnu,
ráhkadit plánaid, álggahit daid ja čadahit muhtin
dahkosa.

Dát mearkaša ahte oahppit juo vuosttaš skuvla-
beaivvi rájes – ja dađistaga eambo go sturrot – ferte-
jit oažžut geatnegasvuodaid ja ovddasvástádusa. Ii
dušše iežaset viššalvuoda ja ovdáneami dihte, muhto
maiddái eará ohppiid ja skuvlla eará miellahtuid diht-
te. Dát guoská buot skuvlla ortnegiidda nugo fáttar-
ortnegiidda, duvdda- ja ovddasmorašbargui nuorabu-
id ja eará ohppiid guovdu, ovddasvástádus ortnegis ja
čorgemis, oassálastin luohkkádoaluin ja čoahkka-
nanbottuin, veahkehit boradanbottuid oktavuođas ja
nu ain.

*Oahppit berrejit juo vuosttaš skuvla-
beaivvi rájes – dađi mielde go sturrot –
oažžut geatnegasvuodaid ja ovddasvástá-
dusa. Ii dušše iežaset viššalvuoda ja
ovdáneami dihte, muhto maiddái eará
ohppiid ja skuvlaoktavuođa eará miel-
lahtuid dihte.*

Dán ulbmil lea ovddidit ipmárdusa earáid ektui, hár-
jehit árvoštallat sosiála diliid ja ovddidit ovddasvástá-
dusa earáid dárbbuid hárrái. Sii, geain váilu dasa
doarvái hárjáneapmi ruovttus dahje birrasis, fertejit
oažžut vejolašvuoda dakkár ovdáneapmái oahppobir-
rasis gos oahppit váldet ovddasvástádusa guhtet
guoimmisteaset ovdáneamis. Go olmmoš beassá leat
mielde ovddideamen sosiálalaš oktavuođa, de ieš nai
dainna ovdána, erenoamážit jus dat mielddisbukta
ovttasbarggu iešguđet agat olbmuid gaskka dahje olb-
muid gaskka geain leat iešguđet attáldagat ja resurs-
sat. Danin oahppit berrejit beassat mielde geavatlaš
bargui, doppe gos sii nuppi vuoru addet veahki ja
nuppi vuoru fas váldet vuostá veahki ja bálvalusaid.
Sii berrejit hárjánit váldit ovddasvástádusa dáláš ser-
vodagas vai dainna lágiin ráhkkanahthojit searvat
boahhtevaš servodahkii.

Buohkain lea oktasaš ovddasvástádus oahppobirra-
sis gos earáid dárbbut vuhtii válđojuvvojit ja gos
oahppa adnojuvvo árvvus. Sihke ovttaskas olbmo
beaivválaš dili skuvllas ja vejolašvuodát maŋgel eal-
limis sáhttet billašuvvat jus nákkut ja moivi vuhtto-
gohtet bearehaga birrasis.

Buot ohppiin lea riekti oažžut oahpu čorgadis ja
dásseidis vugiid mielde, ja sis lea alddiineaset dasa
mieldeovddasvástádus.

Buot ohppiin lea riekti oažžut oahpu čorgadis ja dássedis vugiid mielde, ja sis lea alddiineaset dasa mieldeovddasvástáduš.

Eallinoahppa mii boahdá skuvlla ja oahpahusa ovttasusas

Stuora oassi dan eallinoahpas man nuorat fertejit oažžut oahpahusa olis, ožžo sii ovdal daid geatnegasvuođaid bokte mat ledje stuorabearrašiid bargoovttasusas ja go fertejedje searvat bargoeallimii.

Dálá oahpahus ferte maiddái sistsidoallat:

- * hárvjaneami dahkat mearrádušaid main lea sihke njuolgo ja oinnolaš váikkuhus earáide. Dat mearkkaša ahte ferte hárvjehallat sihke dahkat ja čuovvut njuolggadusaid, ja mohkkás diliin máhttit dahkat mearrádušaid ja maiddái hárvjehallat «roassodiliin» bargat, hárvjehallat gálgga birget vuorddekahtes vártisvuođain dahje amas barguin. Go dáid áššiid bidjá oktii, de dat hárvjehit sosiálalaš ovdasmorrašii.

- * vásáhusa das ahte barggus gos ovttá olbmo bargu lea nuppi olbmo barggu duohken, de doppe ferte leat ortnet, ja vásáhusa das ahte iežas bargu váikkuha earáid bohtosiid.

Dát gáibida organiserengálgga ovdáneami: gálgga ovttastahttit ja jođihit doaimmaid, čuovvut njuolggadusaid, ja evttohit eará vejolaš čovdosiid.

- * vásáhusa skuvlla doaimmas: diehtu das ahte vártisvuođat, mat orrot leamen persovnnalaččat maiddái leat earáin ja dan dihte sáhttet dušše čovdojuvvot ovttas dahje organisatoralaš nuppásusas bokte. Dákkár vásáhusat addet ipmárdusa das guđe láhkai vártisvuođaid galgá dustet ja čoavdit, hárvjaneami ovdanbuktit sihke iežas ja earáid beroštumiid ja hárvjaneami gierdat vuostegieđageavvama. Oassin dán barggus ferte maid leat ahte oahppit ja fágaoahppit hárvjaneami váldit oktávuođa eiseválddiiguin ja mediaiguin.

Skuvla lea unna servodagaš mii berre adnot aktiivvalaččat oahppat dákkár gálggaid. Oahppit fertejit váldot mielde olu dán lágan mearrádušaid dahkamii danin go oasseváldingálga gievru dalle go olmmoš beassá hárvjehallat. Servodagas mas leat russolas institušuvdnavuogádagat lea dát deatalaš. Obanassii ferte oahpaheapmi maiddái vuhtii váldit persovnnalaš attáldagaid maid olmmoš hálida ovddidit, iige dušše fágasisdoalu. Čovddus lea ásahtit dákkár birrasiid mat addet valljugit vejolašvuođaid mánáide ja nuoraide ovddidit dihtomielalaš servodatovddasvástádusa dovddu ja maiddái doaibmangelbbolašvuođa dassáži go ieža šaddet ollesolmmožin.

Viiddis oahppobiras: Ohppiid kultuvra, váhnemiid searvan ja lagas servodat

Skuvla lea oahppobirasin viidát go formálalaš oahpaheapmi ja oktávuohta oahppi ja oahpaheaddji gaskka. Viiddis oahppobiras sistsidoallá ovttasbarggu buot rávisolbmuid ja ohppiid gaskka. Buorre ja ovdánan oahppobiras lea vuodđuduvvon oktasaš ipmárdussii skuvlla mihttomeari hárrái.

Oahpahus ii galgga dušše fágasisdoalu deattuhit, muhto maiddái persovnnalaš iešvuođaid maid hálida ovddidit, hávmedettiin birrasa mii addá valljugas vejolašvuođaid mánáide ja nuoraide láddadit servodatovddasvástádusa ja doaibmangelbbolašvuođa go rávisin šaddet.

Skuvla galgá leat aktiivvalaš resursa-, fápmo- ja kultuvraguovddázin lagas servodagas, gos eai dušše nuoraid ja boarrásiid lagat oktavuodát nannejuvvo, muhto maiddái oktavuodát báikkálaš bargguide ja ealáhusaide.

Gaskavuolta ohppiid ja ohppiid kultuvrra árvvuid gaska lea hui mávssolaš oassi oahppobirrasis. Ohppiid kultuvra bidjá hui diđolaš meriid dasa maid skuvla sáhttá olahit.

Váhnemiin lea váldoovddasvástádus iežaset mánáid bajásgeassimis. Dan ii sáhte dodjalit skuvlii, muhto

Váhnemiin lea váldoovddasvástádus iežaset mánáid bajásgeassimis. Dan ii sáhte dodjalit skuvlii, muhto dat ferte maiddái fuolahuvvot ovttasbargun skuvlla ja ruovttu gaska. Skuvla galgá ipmárdusain ja ovttrasáđiid ruovttuiguin veahkehit mánáid ovdáneapmái ja skuvla galgá váhnemiid oččodit mielde oahpaheami birrasa ja lagas servodaga ovdánahttimii.

ferte leat ovttasbargun skuvlla ja ruovttu gaska. Oahppobirrasii gullet maiddái váhnemat. Nu guhká go sii leat guhkkin skuvlabirrasis ja eai leat njuolggoohtavuodát eará váhnemiiguin, de skuvla ii sáhte ávkki oážžut sin sosiálalaš resurssain hábmet skuvlla bajásšaddaneavttuid ja árvominstara. Dakkár áiggis gos buolvabeašaš ii šat mávsse nu olu nuoraid eallimis, ja dakkár áiggis gos media boahá váhnemiid sadjái go váhnemat leat mannan bargoeallimii, gáibiduvvo dihtomielaš bargu váhnemiid bealis nannet skuvlla ja maiddái ohppiid sosiála ja hábmejeaddji birrasiid.

Jus skuvla galgá doaibmat bures, mielddisbukta dat dan ahte eai dušše oahppit dovdda guhtet guimmideaset, muhto maiddái dan ahte váhnemat dovddádit gaskaneaset ja dovdet guhtetguimmideaset mánáid. Dát lea dárbbášlaš jus sii galget sáhttit bidjat oktasaš minstariid mánáid ja nuoraid doaimmaide ja feremiida. Skuvla galgá ipmárdusain ja ovttrasáđiid ruovttuiguin veahkehit mánáid ovdáneapmái – ja skuvla galgá oččodit váhnemiid mielde oahpaheami birrasa ja lagas servodaga ovdánahttimii.

Lagas servodat, dan luondu ja bargoeallin, lea deatalaš oassi skuvlla oahppobirrasis. Nuorat ožžot duvdosiid ja vásáhusaid lagas birrasis maid oahpaheami ferte geahččalit váldit vuhtii ja riggudahttit. Fágaoahpaheamis lea mávssolaš ahte oahpaheami dáhpuhuvvá duohta bargoeallimis. Muhto oahpaheami ferte oppalaččat oččodit oktavuodaid skuvlla lagas birrasii ja atnit ávkin daid resurssaid mat das gávdnojit. Skuvla galgá leat aktiivvalaš resursa-, fápmo- ja kultuvraguovddázin lagas servodagas, gos eai dušše nuoraid ja boarrásiid lagat oktavuodát nannejuvvo, muhto maiddái báikkálaš barguide ja ealáhusaide.

Birasdihtomielaš olmmoš

Min eallinbiras oažžu dađistaga unnit váikkuhusaid luonddus, baicca lea dađistaga eambo mearriduvvon olbmuid iežaset doaimmain. Buorre birgejuvni lea dan duohken mo máhtta hutkat ođđa fuomášumiid, mo máhtta geavahit váttes teknologiiija, hutkat ođđa gálvvuid ja čoavdit árbevirolaš váttisvuodaid jierpmálaččat ja eambo miellagovahallamiin. Oanehis áiggis sáhttet ođđa biergasat hirkmadit rievdadit olbmuid eallima, dego ovdamearkka dihte rávdnječuovga dahje biila, dahje PC ja antibiotihka dálkasat dahke. Dávjá lea oanehis geaidnu fuomášumis geavaheapmái – dego dalle go lásersuonjar adno CD-čuojahasain, láserčálániin dahje čuohtadanniibin.

Olmmoš lea oassi luonddus, ja dađistaga dahká mearrádušaid mat eai váikkut dušše iežas birgejumi, muhto maiddái eará olbmuid ja luonddu. Válljemiin leat váikkuhusat olu riikkarájiid rastá ja maiddái buolvvaid rastá : Eallinvuohki váikkuha dearvvašvuoda; min riikka geavaheapmi dagaha eará riikkaide nuoskkideami; min áiggi bázahusat šaddet boahhte buolvva váttisvuohhtan.

Luonddufága, ekologiiija ja etihkka

Máhttu ja dutkan leat buoridan olbmuid dearvvašvuoda- ja eallindiliid ja buoridan olbmuid buresbirgejumi stuora osiin máilmmis – muhto leat maiddái nannen erohusaid máilmmi servodagaid gaskka ja buktán áitagiid lundui.

Ođđaáigasaš servodagaid válodoovdamearka lea ahte eambo ja eambo biddjojuvvo deaddu teknologiiija – iešguđet vugiide ja veahkkeneavvuide maiguin sáhtta muohkadit luonddu riggodagaid olbmuid ávkin. Dat lea addán midjiide dálkasiid ja boahkuid, girjiid ja tv, tekstiillaid ja turbiinnaid, diimmuid ja bassanmašiid. Visot neavvut min birrasis lasihit oahpu – viehkanskuovaid rájes gitta suovvanjurggona rádjái. Ođđa teknologiiija ovdáneapmi addá saji miellagovahallama ovdáneapmái ja hutkáivuhtii mat sáhttet riggudahttit sihke ovttaskas olbmo eallima ja servodaga kultuvrra. Teknologalaš máhttu lea oassi oppalaš oahpas – ángirvuohhta ipmirdit sin geat leat eallán ja hutkan ovdal min áigge, ja maiddái vuoiBMI čaknat siskelii iežamet lundui ja iežamet birrasii.

Olmmoš gávdná ilu sihke jearahallamiin ja dalle go gávdná vástádusaid, ja son dovda oadjebasvuoda das go beassá diehtit ja hálddašit. Geavahit luonddudiehtagas ipmárdusa lea šaddan ovdagovvan gelbbolašvuoda geavaheapmái ja šaddan motiivan gávdnat ođđa dieđuid. Dát lea leavvan eará dásiide maiddái, nugo dalle go servodatdieđalaš ja humanisttalaš ipmárdusa sisdoallu biddjo vuođđun jierpmálaš ja olmmošlaš mearrádusaid dahkamii.

Olbmo, birrasa ja beroštumiid vuostelasvuodát

Visot min servodaga dásiin leat leamaš stuora dieđalaš ovdáneamit. Máhttu ja ođđa teknologijja leat viiddidan vejolašvuodaid rievdadit sihke olbmo eallima ja luonddu. Muhto máhtu geavaheapmi lea mángii mielddisbuktán váikkuhusaid maid easka maŋgel leat fuomášan ja mat leat čájehuvvon vahágahttin. DDT-bulvarat mat godde dihkkiid ja divrriid ja eastadedje dávddaid njoammuma, bisánedje biebmogollosii ja vahágahtte guhká maŋgelii, vaikko dat ii lean jurddašuvvon. Materiálalaš ovdáneapmi mii álgoálggus álggii go ruvddiid suddadedje koala ja koka boaldimiin, dagahii nuppádassii nuoskkideami ja suvrra arvvi mii vahágahtti eallima ja gottii guliid.

Oanehaččat daddjon: Máhttu ja ođđa teknologijja lea viiddidan vejolašvuodaid rievdadit sihke olbmo iežas eallima ja luonddu. Muhto máhtu geavaheapmi čuohtá mángii mángga bulvii, maid eat sáhte árrat oaidnit ja mat dávjá viidánit mihá viidábut go leimet jurddašan. Dieđa ja teknologijja leat buktán negatiivvalaš čuoččumušaid, ja atombávkalemiid dáfus dat lea mieđihuvvon dáhpáhuvvan, muhto lea maiddái buktán suvrra arvvi ja vuovdejápmima, ja dan ahte máilmmi áibmu dađistaga lieggana.

Min eallinlágis ja servodatortnegis leat čiekŋalis ja uhkideaddji váikkuhusat birrasii. Dát mielddisbuktá vuostelasvuodaid ja stuimmiid olmmošjoavkkuid gaskka ja riikkaid gaskka. Diehtaga geavaheami váikkuhusat leat oktanis sihke viidánan ja oktiigođđasan. Dat dahká dárbbášlažžan viiddidit ipmárdusaid ja oktavuodaid fágarájiid rastá, ja dárbbášlažžan bargagoahattit badjel riikkarájiid. Ja dat lasiha gáibádusaid dasa ahte sihke ovttaskas olbmot ja servodagat diehtagiin ja dihtomielalaš ekologalaš, ehtalaš ja politihkalaš vuoŋŋain dahket mearrádusaid. Ipmárdus dahká ahte válljet sáhttá jierpmálaččat, ehtalaš oahppu dahká ahte oaidná váikkuhusaid.

Ovdánan riikkain main lea alla oahppodássi, lea erenoamáš ovddasvástádus sihkkarastit máilmmi oktasaš boahhteáiggi. Máilmmi biras- ja ovddidan-kommišuvdna lea čujuhan daid váttisvuodaide mat gávdnojit dakkár oktiigođđasan roasuin – ovdamearkka dihte buoriduvvon dearvvašvuodta ja máilmmi olmmošlogu lassáneapmi; ođđaáigásaš teknologijja mii lea dagahan resurssaid badjelmearálaš geavaheami ja eallima vahágahttima; ekonomalaš ovdáneapmi mii nuoskkida ja billista luonddu; geafivuodta ja stjajideapmi.

Ovttasdoaimma gaskal ekonomijja, ekologijja ja teknologijja buktá min áigge máhtu ja morála dáfus erenoamáš hástalusaid sihkkarastit guoddi ovdáneami. Dat ferte váldit vuođđun daid ráddjejumiid maid luondu, resurssat, teknologalaš dássi ja sosiálalaš oktavuodát bidjet ja maiddái dain vuostelasvuodain mat sáhttet čuoččilit go birasgáhtten galgá vuhtii váldot dahje deattuhuvvot. Politihkalaččat ferte stivret ovdáneami mii heive oktii biosfæra meriiguin gierdat olbmo doaimma váikkuhusaid. Ja dakkár nanosmahtti ovdáneamis ferte ehtalaš beroštupmi olbmuid gaskka ja solidaritehta máilmmi geafimusaiquin leat váldojurddan.

Oahpahus ferte nappo addit viiddis máhtu luonddu oktavuodaid ja olbmo ja luonddu ovttasdoaimma birra. Oahpahus ferte ovtastit ipmárdusa luonddu ávdnasiid, fámuid ja šlájaid birra ipmárdusain dasa guđe láhkai sosiála organiseren ja teknologijja sáhttet sihke čuoččit ja nannet váttisvuodaid mat gusket biosfærii.

Ovttasdoaimma ekonomijja, ekologijja ja teknologijja gaskka buktá min áigge máhtu ja morála dáfus erenoamáš hástalusaid sihkkarastit guoddi ovdáneami. Oahpahus galgá nappo addit viiddis máhtu luonddu oktavuodaid ja olbmo ja luonddu ovttasdoaimma birra.

Ferte oččodit nuoraid ipmirdit eambo daid proseasain mat gávdnojit luonddus. Namalassii čiekŋudeami luonddufágaide.

Ferte garvit bihtáid mielde oahpaheami. Konkrehtalaš diehtu lea dárbašlaš, muhto ii leat okto doarvái – lea maiddái dárbu oppalaš luonddufágalaš ja ekologalaš máhttui. Oahpahusa oktavuodas ferte dat čadnot servodatfágalaš ipmárdussii ekonomii ja politihka birra, ja etihkkii. Oahppit fertejit oahppat oaidnit áššiid oktavuodain ja seailluhit oppalaš oainnu – ja oahppat geahččat ovddosguvlui eallimis ja viidát máilmmis. Oahpahus ferte nannet sin jáhku dasa ahte solidáralaš bargu ja ovttasbargu sáhttet čoavdit máilmmiviidosaš váttsvuodaid.

Ráhkisvuohhta lundui

Galgá oahpahuvvot iluin rupmaša geavahit, oaidnit luonddu stuorisvuoda, duovdagiid čábbodaga ja jagi áiggiid molsašumi ja illudit go beassat čáppa eatnamiin eallit. Ja dat ferte boktit vuollisvuoda čilgemeahttun áššiide, addit ilu olgun eloštit, movttiidahttit olbmuid

Galgá oahpahuvvot iluin rupmaša geavahit, oaidnit luonddu stuorisvuoda, duovdagiid čábbodaga ja jagi áiggiid molsašumi ja illudit go beassat čáppa eatnamiin eallit.

vádjolit olggobealde dábálaš bálgáid ja luottaid ja mannat amas duovdagiidda, ja oččodit olbmuid geavahit sihke rupmaša ja dovdagiid fuomášit ođđa sajiid ja oahpásnuvvat máilbmái.

Olgun lihkadeapmi dikšu sihke rupmaša, miela ja jurdaga. Bajásgeassin ferte nannet oktavuoda luonddu- ipmárdusa ja luondduvásáhusa gaskka: diehtu elementtaid ja eallinbirrasa ovttasdoaimma birra ferte laktásit oktii min miedihemiin ahte mii dárbašit eará šlájaid, dovdat oktavuoda daiguin ja oahppat luonddu- eallima árvvus atnit.

Integrerejuvvon olmmoš

Oahpahusas leat máŋga ulbmila mat nektet leamen vuostálaga:

- seailuhit min kultuvrra morálalaš oktasaš opmodaga, dan ovddasmorraša earáin – ja addit olbmui gálggaid čuovvut iežas geainnu.
- oahpásnuhttit min risttalaš ja humanisttalaš árbái – ja dovddiidit ja árvvus atnit eará oskkuid ja oskuoainnuid.
- heaitit berošteamis dušše alddis ja jáhkkimis gievrramusaid vuoigatvuođaide ja addit olbmui fámu okto birget, duostat, ii ge álo vuollánit ja guorrasit eará olbmuid oaiviliidda.
- ovddidit iešbirgejeaddji persovnnaid – ja gálgga doaibmat ja bargat ovttas earáiguin.

Oahpahus galgá ovddidit gálggaid ja iešvuođa máŋggabealat ovdáneami: eallit morálalaččat, hutkat ja doaibmat, ovttas bargat ja bargat luondduin dásedit. Oahpahus galgá vuodđudit olmošvuogi mii addá ovttaskas olbmui návccaid hálddašit iežas eallima ja geatnegasvuođaid servodateallimis ja fuola atnit eallinbirrasis.

- ovddidit ovttaskas olbmo iešvuoda, ja daid erohusaid mat dahket juohke olbmo riggodahkan earáide – *ja* ovddidit oktasaš máhtuid ja gálggaid mat dahket ahte mii álkit sáhttit ovtastallat earáiguin ja ovttas ovddidit servodaga
- lámčit saji mánáid kultuvrii ja nuoraid vuohká – *ja* ráhkkanahhtit sin ollesolbmuid máilbmái ja váldit ovddasvástádusa iežaset daguin.
- addit geavtlaš gálggaid sihke barggu, virggi ja eallima konkretalaš hástalusaid ja bargguide – *ja* fállat viiddes ovdánanvejolašvuodaid sihke olbmo lundui ja dovduide.
- dovdat ja dikšut našuvnnalaš árbbi ja báikkálaš árbevieruid maiguin seailluhit iešvuodaid – *ja* rahpasit eará kultuvrraide ja illodallat olmmošlaš ovdanbuktinvugiid riggodagaiguin ja oahppat dain.
- oahpahit olbmuid riidás historjjá ja eananrievideimiid birra – *ja* dán áigásaš váttisvuodaid ja vejolašvuodaid birra.
- addit dieđu das mo ovddit buolvvaid válljemat leat váikkuhan min áiggi ja árgabeaivvi – *ja* daid láidestemiid birra maid mii addit boahstevaš buolvvaid.
- addit doarvái duohtadieđuid ipmirdit ja čuovvut áigequovdilis servodatdigaštallama – *ja* oahpahit árvvuid mat sáhttet leat njuolggadussan daid vejolašvuodaid maid ođđa máhtut addet.
- addit nanu vásáhusaid deataleamos olmmošlaš daguid bokte nu go mii dovdat daid girjjálašvuoda ja dáidaga bokte, barggu, doaimma ja dutkama bokte – *ja* addit juohke oktii vejolašvuoda fuomášit ja ovddidit iežas attáldagaid.

- dohkkehit ja váldit vuhtii duohtavuoda ja áššelaš ákkastallama – *ja* hárvánit kritihkalaččat guorahallat dábálaš oainnuid, vuogáiduvvan ipmárdusaid ja sajáiduvvan ortnegiid.
- árvvus atnit earáid barggaid ja čájehit vuollegašvuoda sin olahusaide *ja* alces dan meare luohhtit ahte duostá eahpelihkostuvvat.
- fuomášahttit daid málliid mat leat šaddan vierrun musihka rájes huksendáidaga rádjái – *ja* oahpahit hutkat ođđa málliid ja ovddidit návccaid gáidat oahpes bálgáin.
- addit nuoraide nana máhtolašvuodu – *ja* hábmet dan nu ahte dat addá dárbbu ođđa dihtui ja gálgga álkit ohcalit ođđa dieđuid oba eallima čađa.
- oahpahit ohppiid geavahit luonddu ja luonddufámuid olmmošlaš doaimmaide – *ja* oahpahit sin várjalit birrasa olmmošlaš ovttagardánvuoda ja bilideami vuostá.

Oahpahas ferte dássádstit daid guovttegeardásaš mihttomeriid. Oahpahas galgá ovddidit gálggaid ja iešvuodaid mánggabealat ovdáneami: eallit morálaččat, hutkat ja doaimmat, ovttas bargat ja ovttasbargat luondduin soabalaččat. Oahpahas galgá vuodđudit olmmošvuogi mii addá ovttaskas olbmui návccaid hálddašit iežas eallima ja geatnegasvuodaid servodateallimis ja fuola eallinbirrasis.

Go lassánan máhttu addá stuorit fámu, de ferte garaseappot deattuhit dan ovddasvástádusa maid dát fápmu addá. Go vállje, de ferte diehtit váikkuhusaid ja oktavuodaid, muhto válljemiid ferte maiddái vihkkeallat árvvuid vuostá. Bajásgeassima čielga váldoássi ferte leat lassánan dieđu, máhtolašvuoda ja gálgga ovttahttit sosiála gáibadusaiguin, ehtalaš ja estehtalaš ipmárdusain. Nuorat fertejit integrejuvvot sihke persovnnalaččat ja servodateallimii morálalaš vuogi mielde. Oahpahas galgá ovddidit sihke morálalaš ja kritihkalaš ovddasvástádusa dan servodagas ja máilmmis gos mii eallit.

Oahpahasaid loahppamihttomearri lea movttiidahttit juohkehačča ollašuttit iežas dakkár vugiiguin mat bohtet searvevuhtii buorin – bajásgeassit olmmošlašvuhtii ovdáneaddji servodahkii ávkin.

Oahpahas loahppamihttomearri lea movttiidahttit juohkehačča ollašuttit iežas dakkár vugiiguin mat bohtet buorin searvevuhtii – ja bajásgeassit olmmošlašvuhtii ovdáneaddji servodahkii ávkin.

